Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Jóból is megárt a sok(k)

Témavezető:
Dr. Kis Tamás
egyetemi docens

Készítette:
Török Anita
VI. magyar – V. elméleti nyelv.

Debrecen, 2010

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kis Tamás Tanár Úrnak, aki végtelen türelmével mindvégig segítette a munkámat.

Tartalom 1

I. Bevezetés 2
II. Szinonimáktól a szlengig 4
1. A szinonima 5
1.1. A szinonima használatáról 6
2. A szleng 8
2.1. A szleng használatáról 10
III. Szóhasználat 14
1. A nemek tükrében 15
2. Az iskolázottság tükrében 18
3. Az életkor tükrében 19
4. A lakóhely tükrében 21
IV. Szólakotási módok 23
V. Szleng mint divatjelenség 27
VI. A szleng szókincs időbeli változásáról 29
1.A ‘jó, kiváló’ jelentésű szavak gyűjteménye különböző szótárakból 30
VII. Az anyaggyűjtésről 33
VIII. Záró gondolatok 33
IX. Néhány szó a szótár használatáról 35
X. Rövidítések a szótárban 35
XI. Szótár 37
XII. Irodalom 44

I. Bevezetés

Jóból is megárt a sok – tartja a közismert közmondás, vagyis semmit nem szabad túlzásba vinni (BÁRDOSI-KISS 2005: 76). Dolgozatom címéül ezen közmondás paródiáját választottam, amely véleményem szerint tükrözi azt a tényt, hogy akár sokkoló is lehet az a szómennyiség, amelyekkel a 'jó, kiváló' szavakat helyettesítjük mindennapi kommunikációnk során. A jó dolgokat legtöbbször természetesnek véljük, így azt gondolhatnánk, kevés szót alkotunk ezek kifejezésére. Munkám folyamán azonban fény derül ennek az ellenkezőjére, amit a dolgozatom címével is igyekeztem előrevetíteni.

Vizsgálódásaim során számos szóval találkoztam, melyet a pozitívumok megnevezésére alkalmazunk. Ezen tapasztalatok alapján ki merem jelenteni, hogy egy nagyon fontos, és igen gyakran használt szó az, amivel foglalkozni kívánok szakdolgozatomban. A szlenghasználók szívesen hoznak létre új szavakat, s a kedvelt témakörök közé sorolható a 'jó, kiváló' jelentésű szavak alkotása, melyek során számos kifejezés születik. Erről LIELI MARIANN is ír Szóalkotásmódok a finn szlengben (1996) című szakdolgozatában. Szerinte a szleng beszélők által kedvelt témakörök fogalmaira születik a legtöbb kifejezés. „A különböző szlengszókincset gyűjtő felmérések nyomán általában ugyanazok a fő attrakciós központok körvonalazódnak: *fiú, lány, unalmas, buta,* ***jó****, pénz,* különböző alkohollal, részegséggel és nemi élettel kapcsolatos kifejezések."

Tanulmányaim és munkáim folyamán az ország különböző területein, különféle emberekkel kerültem kapcsolatba. Ezen érintkezések kapcsán számos nyelvi akadályba ütköztem, bizonyos szavak számomra ismeretlensége végett. Az egyik ilyen szituáció során hallottam a férfiak körében használatos *gamma* kifejezést, amit 'jó' jelentésben használtak. Ezt a szót néhány héten belül felváltotta a munkahelyi csoporton belül továbbfejlesztett *gammalézer* kifejezés. Ez a megnevezés volt használatos egészen három hónapig, amikor unottá vált alkotói és használói számára, így lecserélődött a *zsírpálca* szókapcsolatra. Természetesen ez a kifejezés sem volt hosszúéletű, a *zsírcukorborsó* lett az újabb nyertes; valószínűsíthetően nem véglegesen.

Mindez alátámasztja azt az állítást, melyet TIMÁR GYÖRGY - FAZAKAS ISTVÁN *Szleng*-szó-szedetének bevezetőjében olvashatunk, miszerint vannak olyan szavaink, melyekre sűrűn jönnek új alakzatok, és gyorsan tűnnek el megunt alakzatok. A jó, kiváló szavak

megnevezései tehát azon szavak közé tartoznak, melyek gyorsan „elhasználódnak”, s helyükre újak kerülnek. Ezek tárgyalása során a szleng témaköréhez érkezünk.

Érdeklődésem felkeltette a szleng sokszínűsége, izgalmassága, valamint egyedisége. Egyediség alatt ebben az esetben azt értem, hogy csupán egyetlen szó „társait” vizsgálom. A kutatók ritkán beszélnek a szlengről általában, hiszen „sokféle” szleng van. Legtöbbször valamely csoport szlengjét vizsgálják, például a börtön szlenget, a katonai szlenget, iskolai szlenget stb. Megszokottnak véljük a különböző szavakat, kifejezéseket minél szélesebb témakörben összegyűjtő szótárakat. Az általam készített adattár azonban, a ’jó’ melléknévi értelemben használt szógyűjteményét tartalmazza.

Dolgozatom elkészítése előtt abból a hipotézisből indultam ki, hogy a szleng használatában jelentős különbségeket találhatunk a nemre, életkorra, iskolázottságra, valamint lakóhelyre vonatkozólag. Hipotézisemet főként saját tapasztalataimra alapozva állítottam föl. Munkám során több hónapig dolgoztam műszaki osztályon, ahol kizárólag férfiakkal töltöttem a munkaidőm nagy részét. Ezen idő alatt számos szlengkifejezés birtokába jutottam. Ezzel párhuzamosan, szintén diákmunka keretein belül, egy női csoport tagjaként is dolgoztam, ahol jóval kevesebb kifejezést hallhattam. Ezen tények alapján kezdetlegesen azt a következtetést vontam le − melyet sok szakirodalom is alátámaszt −, hogy a tipikus szlengbeszélők inkább férfiak.

Szakdolgozatomban azon kérdésekre keresem elsődlegesen a választ, hogy a férfiak vagy a nők használják leginkább a szleng szavakat. Valamint az iskolázottság, életkor, és lakóhely függvényében kialakuló különbségekre igyekszem rámutatni. Mindezen túl megpróbálkozom azon kérdést is megválaszolni, hogy mennyire tekinthetünk a szlengre mint divatjelenségre. A különböző szótárakból gyűjtött, illetve a saját gyűjtésből származó adatok összevetése lehetővé teszi az időbeli változékonyság vizsgálatát. Mielőtt azonban a munkámban rátérnék a szleng tárgyalására, fontosnak tartottam a szinonimákról ejteni néhány szót, hiszen gyakran meglehetősen nehéz elkülöníteni, hogy mi szleng és mi nem.

Dolgozatom első fejezetében a szinonimákról, valamint azok használatáról írok, majd a szlenget, és annak használatát kívánom bemutatni. A harmadik fejezetben igyekszem körüljárni a ’jó, kiváló’ jelentésű szavak használatára vonatkozó különbségeket nem, iskolázottság, életkor, valamint lakóhely szempontjából, melyekkel hipotézisemet kívánom alátámasztani, s melyek alapján a gyűjtésemet végeztem. Az adatokra vonatkozó szóalkotási módokat újabb fejezetben veszem sorra. Külön részben vizsgálom a szlenget mint divatjelenséget, mely után a szleng szókincs időbeli változékonyságáról írok. Ezután

közzéteszem a különböző szótárakból gyűjtött ’jó, kiváló’ jelentésben szereplő szavakat. Az adatgyűjtés módszerének közlése, valamint munkám összegzése után közzéteszem saját adatgyűjteményemet, rövid útmutatóval a szótár használatához. Munkám legvégén a felhasznált irodalmat közlöm.

II. Szinonimáktól a szlengig

Mindennapi életünk során különböző célok elérése érdekében kommunikálunk társainkkal. A nyelv a kommunikáció eszköze, mely segítségével igyekszünk valamiféle üzenetet átadni valaki(k) számára. Mindannyian elsajátítjuk a nyelvet, amely segítségével megváltoztathatjuk magunk körül a világot. Ismerjük a mondást: *néma gyereknek anyja sem érti a szavát*. Azaz, ha nem nyilvánítjuk ki gondolatainkat, véleményünket, akaratunkat, akkor ne várjuk, hogy bárki megértsen minket. Születésünktől fogva igyekszünk kommunikálni, üzeneteket küldeni, kifejezni érzéseinket, hiszen a kommunikációval teremtünk, tartunk fent és módosítunk kapcsolatokat. Ezért fontos az, hogy a kommunikáció pontos és zavartalan legyen a kapcsolatteremtés- és fenntartás érdekében. A félreértés vagy a meg nem értés gyakori oka, hogy a közlő fél nem megfelelő nyelvi eszközt választ. Zavar nem csak értelmileg adódhat, meglehet, hogy a kívánt érzelmi hatás nem érhető el a hallgató(k)ban a kiválasztott nyelvi formával.

Az életkorunk előrehaladtával igyekszünk eleinte „szegényes” kommunikációs eszközeinket gyarapítani. Számos hasznos kommunikációs eszköz létezik, melyek elsajátításával hatékonyabban ki tudjuk magunkat fejezni a magánéletünkben, a munkánkban és az életünk bármely területén. Az életkörülmények változásával mindennapi nyelvünk, szókincsünk is módosul, formálódik, anélkül, hogy észrevennénk. Gyakran nem figyelünk tudatosan a változásokra, hiszen azok életünk szerves részei, s legtöbbször természetesnek véljük azokat.

Az alábbi fejezetben azt kívánom bemutatni, hogyan jutunk el a választékos nyelvhasználattól (azon belül a szinonimáktól) egészen a szlengig, hangsúlyt fektetve a használatuk okaira. Így a következőkben elsőként a szinonimáról, majd a szlengről, és annak használatáról írok.

1. A szinonima

Mindannyian megtanuljuk, hogy a választékos, igényes nyelvhasználat ismerete alapvető elvárás az élet különböző területein. Számtalan fogalmazás, és dolgozat íráson kell tanulmányaink során átesnünk ahhoz, hogy megtanuljuk és használjuk a szavak választékosabb, társadalmi értékelés szerint „jobb" változatait. Többnyire próbálunk igazodni a nyelvi sztenderdhez, mely a nyelv esztétikai és szociokulturális ideálja. SZATHMÁRI ISTVÁN a következő módon határozza meg a sztenderd fogalmát: „Egy-egy nyelvnek a többi használati formán (a nyelvjárásokon, a szociolektusokon stb.) felülemelkedett, fő vonásaiban egységes, normatív és eszményi változata, amely rendszerint integrációs folyamatok útján hosszabb idő alatt alakul ki, majd a nép, illetve a nemzet nyelvhasználatának reprezentánsává válik, miközben azért a többi használati forma – ha bizonyos mértékig átalakulva is – általában megmarad, esetleg új is alakul, de mindegyik saját külön normarendszerrel" (SZATHMÁRI 2001: 8). Megjegyzem, hogy a nyelvi norma nem állandó, és több norma is létezhet párhuzamosan. Az egyént körülvevő közösség elfogadottnak tart egy bizonyos normát, melyhez az egyén saját nyelvhasználatát igyekszik igazítani.

Beszélhetünk egy bizonyos általános műveltségről, mely a tudáson kívül magába foglalja a társadalmilag elfogadott magatartási, érintkezési, érzelmi szabályokat, valamint ezek nyelvi vetületeit (például: köszönés, megszólítás, öltözködés stb.). Nem csak nyelvtanilag próbálunk igényesek lenni, hanem szavainkat is megválogatjuk akkor, amikor szükségesnek érezzük. Próbáljuk elsajátítani a szavak sokaságát, amelyekből válogathatunk, amikor egy bizonyos szituációba a leginkább odaillő változatot keressük. A magyar nyelv gazdagsága lehetővé teszi számunkra a változatos nyelvhasználatot. Egy-egy szóra meglehetősen sok szinonim megfelelőt találhatunk, mellyel gazdagíthajuk, színesíthetjük szóbeli megnyilvánulásainkat.

Mi is az a szinonima? Az iskolában valamennyien hallhattunk a szinonima szó jelentéséről. TÓTFALUSI ISTVÁN a Színes szinonimatár előszavában írja: „A szinonima a közkeletű felfogás szerint olyan szó, amely egy másik szóval rokon értelmű, és azt a mondatban többnyire helyettesítheti" (TÓTFALUSI 1997: 7). A szinonimák értelmileg és tartalmilag egymással összefüggésbe hozható szavak. A Wikipédia szócikkében bővebb definíciót olvashatunk, amikor a szinonímia meghatározását keressük: „A szinonímia**,** azaz

rokonértelműség az a jelenség, amikor egy fogalmat több különféle szóval is kifejezhetünk. Szinonimák, vagyis rokon értelműek azok a szavak, amelyek különböző alakúak, de azonos vagy hasonló dolgot jelentenek... A szinonimák ritkán pontos megfelelői egymásnak: többnyire van köztük kisebb-nagyobb különbség stílus, hangulat vagy jelentésárnyalat terén. Akkor beszélhetünk szinonimákról, ha a mondatban felcserélhetők egymással anélkül, hogy a mondat jelentése megváltozna." [1]

Borbás Gabriella Dóra hasonló meghatározást ad a szinonima fogalmáról: „Két vagy több lexéma szinonimának tekinthető, amennyiben legalább egy olyan nyelvi – nem idiomatikus – kontextust fel tudunk mutatni, (vagyis van olyan nyelvi kontextus), amelyben úgy cserélhetők föl az adott lexémák, hogy a mondat denotatív jelentése nem változik, azaz (amennyiben a nyelvnek csak a kommunikatív funkcióját vesszük figyelembe): A John L. Austin-i perlokúciós aktus (máshogy megfogalmazva: a pragmatikai vagy kommunikációs jelentés) azonos marad" (Borbás 1998: 4).

A különböző definíciókat leegyszerűsítve mondhatjuk, hogy szinonimán azt értjük, hogy két szó jelentése „hozzávetőlegesen" megegyezik, és egymással felcserélhetőek bizonyos kontextusokban. Felmerülhet a kérdés azonban, hogy miért nem elégszünk meg egyetlen szóval egy bizonyos dolog megnevezésére? Miért használunk szinonimákat?

Erre a kérdésre próbálok választ találni a továbbiakban.

1.1. A szinonima használatáról

A legtöbb ember igényli a változatosságot az élet különböző területein, s nincs ez másképp a nyelv esetében sem. Általános törekvés a mindennapi kommunikációnk során, hogy elkerüljük a szóismétléseket, minél választékosabban, igényesebben társalogjunk a beszédpartnerünkkel. Péter Mihály gondolata, hogy a kulturált életszemléletre, és a kulturált életvitelre való nevelés teremti meg a kulturált nyelvhasználatot. Balázs Géza A szinonímia antropológiai nézőpontból című tanulmányában megjegyzi, hogy egy adott nyelv mindig megteremti azokat a formákat, amelyekre az adott beszélő közösségnek szüksége van. A szinonima használat esztétikai-stilisztikai okaként a kommunikációs nyomatékot, valamint az erő kifejezését hozza fel. Véleménye szerint az érzelmi

[1] http://hu.wikipedia.org/wiki/Szinonímia

hatáskeltés, a magyarázat, a nyomatékosítás közös jellemzője a szinonimáknak (BALÁZS 1998: 20).

Tehát mondhatjuk, hogy amikor egy szót helyettesítünk egy másik kifejezéssel, azt legtöbbször az ismétlés elkerülése miatt tesszük. Mindezen túl pedig azért, mert a szinonima használata valamiféle többletettel járul hozzá mondanivalónkhoz, mind érzelmileg, mind esztétikailag és stilisztikailag. A nyelvünk sokszínűségéből adódóan számtalan szinonima közül válogathatunk, amikor beszélünk. A legtöbb szavunknak létezik olyan „társa", amely helyettesítheti azokat, bizonyos szituációkban.

Miért nem elégszünk meg azonban ezekkel? Miért hozunk létre ezeken túl még több új szót, és miért használjuk őket a mindennapi kommunikációnk során?
Ennél pontnál szükséges rátérni a szleng használatának tárgyalására.

2. A szleng

„Minden felnőtt beszélőnek van némi elképzelése a szlengről, legalább annyit mindenki tud, hogy bizonyos szavak és kifejezések megsértik a formalitás és a helyénvalóság általánosan elfogadott szabályait, és valamiképpen nem szolgálnak rá a „választékos nyelv" elnevezésre" − írja CONNIE EBLE A szleng meghatározása című munkájában (EBLE 1999: 135). A szinonima fogalmára többféle definíciót találhatunk, amelyek többnyire fedik egymást, főként azonban kiegészítik a másikat. A szleng szó meghatározásánál viszont jóval összetettebb a helyzet. KÖVECSES ZOLTÁN szavaival élve, ez nem lehet egy „egymondatos" definíció, s mindazon komplex társadalmi, pszichológiai és szituációs tényezőket magában kell foglalnia, melyeken a szleng fogalmát értjük. (KÖVECSES 1997: 38 idézi FORSSKAHL l999: 81). Ahogyan a szleng folyamatosan változik, úgy a definíciója, meghatározása is változásokon megy keresztül. A szleng fogalmát már sokan, sokféleképpen igyekeztek meghatározni. Meglehetősen gazdag az ezzel kapcsolatos írások állománya. Éppen ez az oka annak, hogy dolgozatomban nem célom körüljárni a különböző nézetek sokaságát. A nyelvészetben számos olyan fogalom létezik, amelynek meghatározásakor problémákba ütközhetünk (ilyen például a stílus szó jelentésének definiálása is).

Szinte mindenki által jól ismert a megfogalmazás, hogy: „A szleng azon jelenségek egyike, melyeket mindenki felismer, de senki nem tud meghatározni" (ROBERTS 2002: 131).

PÉTER MIHÁLY úgy modosítja ezt a megállapítást, hogy mindenki ismeri és mindeki másképp határozza meg (PÉTER 1999: 25). Ez ugyan találó meghatározás, a kutatások számára, valamint munkám szempontjából azonban használhatatlannak minősül. ORSZÁGH LÁSZLÓ szerint szlengen értjük „azokat a többnyire kérészéletű új szavakat vagy régi szavaknak azokat az új jelentésváltozatait, melyeket a hétköznapi élőbeszéd a tréfás hangulat keltése vagy a kifejezés színességének fokozása vagy az újszerűvel való játék öröme vagy a nyomaték kedvéért használ" (ORSZÁGH 1996: 361, idézi KIS: 1997: 240).

Ahogyan a szinonimáknak, úgy a szlengnek is megvan a helye a nyelvhasználatunkban. A szleng folyamatosan újít, lecseréli az elhasználódott szavakat, színesíti, gazdagítja a nyelvet kreatív nyelvi kifejezések sokaságával. Az emberek kiélhetik alkotási vágyukat, fantáziadús, humoros, képszerű szavakat hozhatnak létre. A hétköznapi nyelv sokkal kötöttebb, rugalmatlanabb a szóteremtés szempontjából. Az ember alapvető beállítódása, hogy vonzódik az újdonságok iránt az élet legtöbb területén. Nincs ez másképp a nyelv területén sem. Nyilvánvalóan nem minden szituációban törekszünk választékosságra, igyekszünk azonban változatosak lenni. „Egyesek szerint a elmés egyének alkotják a szlenget, hogy ezáltal felfrissítsék a nyelvet, életet vigyenek belé, hogy élénkebbé és képszerűbbé tegyék, hogy megnöveljék a tömör és meglepő szavak tárházát, illetve, hogy az új jeletésárnyalatokat kifejező szókincset hozzanak létre" (D.W.M 1999: 225).

A szleng és a köznyelv között nem húzható meg éles határvonal, így kimutatni sem egyszerű, hogy mi a szleng. A szlenget használók gyakran észre sem veszik, hogy „szlengben beszélnek". DUMAS négy kritériumot említ, amelyből ha kettőnek eleget tesz egy kifejezés, akkor azt a szlenghez sorolhatjuk. Ezek a következőek:

1. Jelenléte szembetűnően csökkenti – legalábbis pillanatnyilag − a formális vagy komoly beszéd vagy írásmű méltóságteljességét.
2. Használata arra utal, hogy a használója vagy a megjelölt tartalmat ismeri, vagy az emberek azon alacsonyabb társadalmi helyzetű vagy kisebb felelősséggel bíró osztályát, akik e kifejezés sajátos ismerői és használói.
3. A mindennapos társalgásban magasabb társadalmi helyzetű vagy nagyobb felelősséget viselő személyek között tabukifejezésnek számít.
4. A jól ismert konvencionális szinonima helyett használják, elsősorban azért, hogy (a) megvédjék a használót a konvencionális kifejezés használata által okozott

kényelmetlen érzéstől, vagy hogy (b) megvédjék a használót a további részletezés kényelmetlenségétől vagy fáradalmaitól.

Hozzá kell tenni azonban, hogy DUMAS és LIGHTER nem tekinti ezeket a kritériumokat perdöntőnek egy szó szleng voltának eldöntésére, hanem azt állítják, hogy a közönség reakciója „a valódi szleng végső azonosító jellemzője" (idézi EBLE 1999: 137).

A különböző szlenggel foglalkozó munkák, amikor a szlenget vizsgálják, főként a szókincsére összpontosítanak, aminek az oka, hogy a szleng éppen a szókincsében ragadható meg leginkább. Gyakran bizonyos csoportok szókincsét gyűjtik össze, és ez alapján vizsgálódnak. A szleng kutatása során azonban kevesbé foglalkoztak a jelentéstani sajátosságokkal. Munkám során én is a szleng szókincsére támaszkodva igyekszem hipotéziseimet alátámasztani. Azonban nem egyetlen csoport szleng kifejezéseit kívánom vizsgálni, hanem egyetlen szó különböző szleng kifejezéseit. A szlengben egy-egy fogalom megnevezésére számtalan szinonima keletkezik. A szlenghasználók legtöbbször fantáziadús, és többnyire metaforikus szinonimák sorait hozzák létre a változatosság kifejezése érdekében. PÉTER MIHÁLY a következőket írja erről: „Kedvelt eljárása a szlengnek, akárcsak a költői nyelvhasználatnak, köznapi szavak perifrázison, metonímián vagy metaforán alapuló expresszív szinonímáinak létrehozása" (PÉTER 1999: 17). Először talán meglepő lehet bárki számára, hogy a szlenget a költői nyelvhasználattal állítja párhuzamba. Azonban a szleng kifejezések az őket megalkotók kreativitásáról, analóg gondolkodásmódjáról árulkodnak. Ez az, amiben leginkább hasonlít a költészetre, és a művészi alkotómunkára.

FLEXNER a következőket állítja: „Néha a szlenget azért használjuk, hogy a köznyelvi szavak unalmas megszokottságától megszabaduljunk, s hogy a mindennapi élet bevett gyakorlatából elmenekülhessünk. Amikor szlenget használunk, életünk kicsit frissebbnek és személyesebbnek tűnik. Ugyanígy a beszéd szintjein a szlenget néha pusztán a hangkeltés örömért használjuk, avagy azért, hogy a zajcsinálás által felfigyeljenek ránk. A szlengszavak merő újszerűsége és informális volta örömet okoz" (FLEXNER 2002: 150-51).

A továbbiakban igyekszem rámutatni, mi is az oka annak, hogy szlenget használunk.

2.1. A szleng használatáról

A szlenget az emberek nagyrésze ismeri és használja, még akkor is, ha ezt nem tudatosan teszik. Nem egyszerű dolog egy olyan jelenség használatának okait megragadni, amely beépül a mindennapjainkba, s nem mindig vagyunk tudatában annak, hogy miért is használjuk azt valójában.

ARISZTOTELÉSZ Politika című munkájában már megfogalmazta, hogy az ember alapvetően társas lény, kezdettől fogva közösségekben él. Az ember általános törekvése, hogy a közösségen belüli elvárásoknak megfeleljen. A csoporthoz való tartozás az emberi „én" fontos része, valamint a társas életben való részvételnek az alappilére. A szleng használatának okaként sokan gyakran a csoporthoz való tartozást említik. A csoportképződés terméke a szleng, ami olyan jelenség, mely a mindennapi társalgásban használatos, éppen ezért a beszélt nyelv fontos részét képezi. KIS TAMÁS szerint a szleng olyan beszélőközösségekben jön létre, melynek tagjai nap mint nap kapcsolatban vannak egymással.

Minden csoport rendelkezik egy normarendszerrel, amelyet a nyelvhasználók elfogadnak vagy elutasítanak. A csoporton belüli nyelvhasználathoz igazodnia kell az egyénnek, hiszen számára ez a közösséghez tartozást jelenti. PARTRIDGE ezt a következőképpen fogalmazta meg, amikor összefoglalta a szleng használatának okait (melyekről későbbiekben bővebben kívánok szólni): „Sugalmazni vagy esetleg bizonyítani, hogy egy bizonyos iskola vagy egyetem, szakma vagy foglalkozás, társadalmi osztály, művészeti, irodalmi vagy zenei csoport, kulturális közösség vagy réteg tagjai közé tartozunk vagy tartoztunk" (PARTRIDGE 1999: 214). „Egy adott csoport nyelve a tagok között egyfajta kohéziót fentartó ragasztóként működik, és a fal szerepét tölti be a csoport és a külvilág között. A megfelelő szóhasználattal az ember kifejezi, hogy melyik csoporthoz tartozik, sőt esetleg azt is, hogy a csoport magjához tartozónak érzi magát (PARTRIDGE 1999: 254). PARTRIDGE azonban kijelenti, hogy a használat oka lehet éppen ennek az ellenkezője is, hiszen az, hogy az egyén egy bizonyos csoporthoz tartozik, maga után vonja, hogy vannak olyan közösségek, amelyekkel nem kíván „azonosulni".

EBLE hasonlóképpen a csoporthoz való tartozást tartja fontosnak a szleng használatának okaként. Véleménye szerint a szlenget csak ritkán használják információátadás céljából. Sokkal gyakrabban szolgál társadalmi célokat, például a csoport tagjainak azonosítását, a társalgásnak az informális szintre való terelését, a fenálló tekintéllyel való szembeszegülést. Az állandóan változó szlengszókincs közös birtoklása és fenntartása fokozza a csoportszolidaritást, és a tagok bevonására, illetve kizárására szzolgál" (EBLE

1999: 232). ROBERTS úgy véli, minden kifejezésnek van választékosabb megfelelője is. Az, hogy a beszélő a szlenget választja, annak különböző okai vannak. Például a használója szeretné, ha szellemesnek, okosnak, vagy divatosnak tartanák. Vagy éppen bizonyítani kívánja, hogy valamely csoporthoz tartozik (ROBERTS 2002: 132).

Saját példámból kiindulva igyekszem megerősíteni azt a megállapítást, hogy a szleng használata erőteljesen csoportokhoz kötődik. Gimnáziumi tanulmányaim során, az egyik közeli barátom kimeríthetelen tartalmakkal rendelkezett a „legfrissebb szleng szavakat" illetően. Az ő társaságában, illetve barátikörében (amelyen belül főként fiúk voltak), az volt az elfogadott, ha „szlengben" beszélnek. Számomra meglehetősen kínos volt, amikor nem ismertem egy-egy szót, szófordulatot, amit tőlük hallotam. Igyekeztem elsajátítani, és használni azokat a szleng szavakat, amiket ők használtak, hiszen ez azt jelentette számomra, hogy vagánynak, lazának tartanak, és a „csoportjukba" tartozhatok. KIS TAMÁS ír arról, hogy a szlenget létrehozó, használó közösségek szoros kapcsolata a szlengtípusok leírása alapján is jól kimutatható, és világosan látszik, hogy a beszélőcsoportok eltérései tükröződnek magában a szlengben is. A közösségek különbségei azonban nemcsak a különböző szlengtípusok létrehozásában mutathatók ki, hanem a kialakult szleng használatában is jellegzetes eltéréseket mutatnak, például a csoportban használt szavak számában, az egyes szavak, fogalomkörök megterheltségében, a szinonimasorok nagyságában, a szlenghasználat kötelező vagy fakultatív voltában stb. (KIS 2002: 253).

A barátnőimmel négyen egy másik közösség tagjaiként, főként titkosítás céljából használtuk a szleng szavakat. Számos új szót produkáltunk, amit természetesen csak mi négyen ismerhettünk, így nyilvánosan is megbeszélhettük a dolgainkat, hiszen legtöbben nem értették miről van szó. Örömmel adtunk neveket személyeknek, helyszíneknek, tárgyaknak. Ehhez hozzájárult természetesen a közösen átélt élmények megörökítési célja is, a fő használati ok azonban csoportunkban a titkosítás volt.

Talán egyfajta ki nem mondott versengés is kialakult a közösségünkön belül, arra vonatkozólag, hogy ki tud kreatívabb és humorosabb lenni a szavak gyártása, valamint azok használata során. PARTRIDGE a szleng használatának ezen okát a következőképpen fogalmazta meg: „A kedély túláradásaként és a puszta életöröm avagy a pillanatnyi lelkesültség okán: „csak úgy poénból", játékosan vagy tréfából. Valamint: A szellemesség, elmésség és humor tudatos gyakorlásaként, illetve teljesen vagy főként ezek spontán kifejheződéseként" (PARTRIDGE 1999: 214).

A szleng létrejöttének és használatának lehetséges indítékait KIS TAMÁS szerint pszichológiai aspektusból lehet feltárni. A szleng beszélők a dolgoknak egy sajátos szemszögű szűrőn keresztül adnak neveket, melyek a szavak emócionális töltetében nyilvánulnak meg. Sokan úgy vélik, a szleng egy bizonyos érzelmi viszonyulást fejez ki, és ugyanaz a fordulat szöges ellentétben álló attitűdöket fejezhet ki, attól függően, hogy ki használja (D.W.M. 1999: 225). A szleng szavak valójában mindig valamilyen többlettel rendelkeznek, emócionálisan töltöttek. Így a fatikus, kapcsoltatró funkció elsődleges lehet a használatuk szempontjából.

HEERING, dán nyelvész úgy véli, hogy szubjektív értékelés kötődik a szleng szavak használatához. A szleng funkciójaként említi a nyelvi takarékosságot, a „provokatív" funkciót (tekintélyek és normák megingatása), valamint az eufemisztikus funkciót (HEERING 2002: 101). Amikor eltérünk a „konvencionális" nyelvhasználattól, akkor úgy érezhetjük, hogy megszabadulunk a konvencionális kötöttségektől is.

Úgy vélem, hogy a szleng használati okainak tárgyalása során nem hagyhatók ki PARTRIDGE sokat emlegetett kritériumai, melyekből egyet-kettőt idéztem már munkám folyamán. Szleng című tanulmányában összefoglalta a szleng használatának és keletkezésének okait, melyek a következők:

- A kedély túláradásaként és a puszta életöröm avagy a pillanatnyi lelkesültség okán: „csak úgy poénból", játékosan vagy tréfából.
- A szellemesség, elmésség és humor tudatos gyakorlásaként, illetve teljesen vagy főként ezek spontán kifejeződéseként.
- Megmutatni és talán bizonyítani, hogy „mások" vagyunk; újszerűnek lenni.
- Szemléletesnek lenni, pozitívan és kreatívan, illetve negatívan − a színtelenség elkerülésére irányuló természetes vágy által hajtva.
- A figyelmet lekötni, sőt meghökkentő vagy megdöbbentő hatást elérni.
- Megszabadulni a sablonoktól − olyan törekvés ez, amely rendszerint a létező szavakkal és kifejezésekkel szembeni türelmetlenségből fakad.
- Tömörnek, velősnek és összefogottnak lenni.
- Gazdagítani a nyelvet. Ez a fajta szándékolt eredetiség csak a tanult emberek között dívik; kivételnek számítanak azok a tanulatlan személyek, akik a londoni East End nyelvjárását, a cockneyt használják. Az ilyesmi inkább irodalmi vagy legalábbis műveltségi jellegű, mint spontán.

➢ Konkrétummal tölteni fel az elvontat, valószerűséggel és földközeliséggel az idealisztikusat, megfoghatósággal és közelséggel a távolit. (Míg a műveletlenek és tanulatlanok körében az ilyen szellemi tevékenység rendszerint tudatalatti, addig a művelt és tanult embereknél ez általában előre megfontolt.)

➢ Enyhíteni vagy éppenséggel egyértelművé tenni valaminek a visszautasítását vagy (ritkábban) formális megtagadását.

➢ Csökkenteni vagy inkább eloszlatni egy társalgás, értekezlet, esszé vagy cikk ünnepélyességét vagy fellengzősségét.

➢ Enyhíteni a halál vagy az őrület rideg tényét, tompítani tragikumát, elkendőzni a hálátlanság és árulás csúfságát, s ezáltal lehetővé tenni a beszélőnek és hallgatóságának a fájdalom elviselését és a további normális életvitelt.

➢ Szórakoztatni és mulattatni a magas közönséget, illetve leereszkedni szóban vagy írásban azokhoz, akiket alacsonyabb rangú közönségnek tartunk, vagy egyszerűen csak az egyenrangú közönséghez szólni vagy írni.

➢ Megkönnyíteni a társadalmi kommunikációt (ezt az indítékot nem szabad összekeverni, még kevésbé egybemosni az előzővel).

➢ Megteremteni vagy ápolni valamely mély és tartós barátságot vagy közelséget.

➢ Sugalmazni vagy esetleg bizonyítani, hogy egy bizonyos iskola vagy egyetem, szakma vagy foglalkozás, társadalmi osztály, művészeti, irodalmi vagy zenei csoport, kulturális közösség vagy réteg tagjai közé tartozunk vagy tartoztunk. (Ezt kapcsolatteremtés céljából is lehet tenni.)

➢ Éppen ellenkezőleg: azt sugalmazni vagy esetleg bizonyítani, hogy valaki más nem tartozik valahova.

➢ Elkerülni, hogy társaink vagy a kívülállók megértsék, amit mondunk. (Gyerekek, szerelmesek, bűnözők, majdnem-bűnözők és börtönbe zárt ártatlanok a fő letéteményesei a titkosság céljával használt szlengnek. Amikor egy ilyen sajátos nyelvet alvilági személyek használnak, akkor a neve *tolvajnyelv.*) (PARTRIDGE 1999: 214-5).

Ugyancsak PARTRIDGE gondolatai a következők. Szerinte azért használunk szlenget, hogy egyrészt kifejezzük személyiségünket, másrészt pedig elkülönülési vágyunkat. Az emberekben megvan a vágy, hogy lecseréljék a túl általános, elterjedt kifejezéseket. Ha a beszélő megválogatja a szavait (és tisztában van azok jelentésével és jelentésárnyalataival), akkor az általa használt szavak nem tartoznak a szleng kategóriájába. Ha azonban nincs

tisztában a szavak árnyalataival, és véletlenszerűen építi föl beszédét, akkor a szlengnek nagyobb szerep jut a szókincsében (PARTRIDGE 2002: 20-1).

Arra a kérdésre, hogy miért is használunk szleng szavakat a sztenderd nyelv meglévő szinonimái helyett egy rövid, ám találó idézettel kívánok válaszolni.
JAMES BRANDER MATTHEWS figyelt fel a következőre: „legtöbbször az ember a szleng használata nélkül is tökéletesen ki tudja fejezni, amit kifejezni kíván, néha azonban egy szlengkifejezés, amely ténylegesen mond is valamit, jobb, mint egy szeplőtlen mondat, amely nem tartalmaz egyebet, csupán saját makulátlanságának tudatát" (idézi PARTRIDGE 2002: 24).

Röviden összefoglalva tehát a következőket sorolhatjuk fel a szleng használatának okaként: életöröm, térfa, szellemesség, újszerűség, tömörség, kreativitás, megdöbbentés, nyelv gazdagítása, valahova tartozás vagy nem tartozás, illetve titkosítás.

A szleng használati okának feltárása után a szóhasználatot igyekszem megvizsgálni a következő fejezetben.

III. Szóhasználat

Ebben a fejezetben célzom meg körüljárni dolgozatom fő aspektusait, azaz, hogy milyen eltéréseket találhatunk a szóhasználatban bizonyos tényezők függvényében. Elsődlegesen általánosságban keresem a kölünbségeket a szlengre vonatkozólag, majd saját gyűjtésemre alapozva járom körül ezt a kérdéskört.

Elsőként a nemek közti különbségeket taglalom, leginkább az általam összegyűjtött adatokra támaszkodva, hiszen az egyéb szótárak anyagait nem tudtam bevonni e szempont szerinti vizsgálataimba.

1. A nemek tükrében

Számos kutató foglalkozott már azzal a kérdéssel, hogy létezik-e különbség férfiak és nők nyelvhasználata között. A nemek közötti külöbségeket sokan elsősorban biológiai okokkal magyarázzák, ami nagyrészt igaz is. Köztudott azonban, hogy a biológiai

adottságok a kulturális környezettől függően formálódnak. MARGARET MEAD (1901-1978) összehaonlító antropológiai elemzései alátámasztották, hogy a férfi és női tulajdonságok nem biológiai, hanem társadalmi eredetűek (CSERESNYÉSI 2004: 78–88). Jómagam azt a nézetet vallom, hogy a nyelvi különbségek a nemek között elsődlegesen biológiai eredetűek, az eltérések megszilárdulásában azonban társadalmi tényezők játszanak szerepet. A nemi szerepek leginkább a nyelvi szokásokban térnek el, a társadalom struktúrája befolyásolhatja a nyelvi viselkedést is. „A szocializációs folyamatban a lányok és fiúk egyaránt a nemüknek általában megfelelő nyelvi és nem nyelvi szokásokat, normákat sajátítják el. A nemi szerepekre való felkészülés/felkészítés egyik útja és eszköze a nyelv" (KIS 1995: 106).

Erre alapoztam azon hipotézisemet, hogy anyaggyűjtésem során egyértelműen elkülöníthetem majd a nőktől, illetve a férfiaktól származó szavakat. Valamint kimutathatom, hogy a férfiak sokkal több „csúnya" szót használnak, mint a nők. A férfiak női társaságban legtöbbször igyekeznek megválogatni a szavaikat, hogy elkerüljék a durva, trágár kifejezéseket. Kutatásokkal alátámasztották azt az általánosan elterjedt elképzelést, miszerint a nők ritkábban használnak nem sztenderd nyelvi elemeket és durva, trágár kifejezéseket. COATES felméréseket is végzett erre vonatkozólag, mely azt igazolja, hogy a férfiak jóval többet káromkodnak mint a nők.

Elsőként az etnográfusok hívták fel a figyelmet arra, hogy van a nyelvnek tipikus hím- és nőnemű variációja, ami a szókészlet különbségében jelenik meg. Európai nyelvek esetében nem csak a nemi identitás befolyásolhat, ezért a különbséget anatómiai, biológiai és kognitív okokkal magyarázták (PET felvétel: férfiaknál a fonológiai folyamatok a bal agyféltekéhez kötődnek, nőknél jobbhoz és balhoz is) (BAJNER 2007: 34).

FLEXNER tanulmányában olvashatunk a férfi-női szlenghasználat különbségeiről, melyben arról ír, hogy az amerikai szleng nagyrészét férfiak alkotják, és ők is használják. A nőknek kevés saját maguk által alkotott szlengjük van. Azokat az új szavakat, amelyek a női öltözködésre, frizurára, otthonra, konyhaeszközökre, és háztartási gépekre vonatkoznak, azokat leginkább a férfiak hozzák létre. A férfiak (a sztenderdben is) javarészt elkerülik a nőiesnek, gyengének hangzó szavakat. Tehát megállapítja, hogy vannak nemi különbségek a szókincsre vonatkozólag. FLEXNER állítása szerint a férfiak kedvelik a túlzást, és szívesen használják a szlenget sokkolásra (FLEXNER 2002: 152). KÖVECSES szintén azon a véleményen van, hogy a férfiak használnak inkább szlenget, az ő életszemléletüket tükrözi a

használatuk, s ez alapján véli, hogy a férfiak tipikusabb szlengbeszélők. (KÖVECSES 1997: 8).

A következőkben saját adatgyűjtésemre támaszkodva próbálom megválaszolni a kérdést: vajon létezik-e különbség a férfi-női szóhasználatban? Vizsgálataim javarészt a szókincsre épülnek, és ennek függvényében teszem a megállapításaim. Mivel adatgyűjtésem egy bizonyos szó különböző megnevezéseire korlátozódott, így természetesen a témakörök szerinti eltérő nyelvhasználattal kapcsolatban adataim nem nyújtanak megfelelő információt. Főként a szavak, kifejezések előfordulásával, mikéntjével kapcsolatban vonom le a következtetéseimet.

Az adatgyűjtésem során megfigyeltem, hogy a nők kevésbé voltak magabiztosak az adatközlés során. Több esetben is előfordult, hogy kérdezgették egymást arról, hogy ki mennyi szót tudott „összegyűjteni" a tarsolyából. Valójában a nők kevesebb szót írtak a kérdőívekre, míg a fiúk egyes esetekben még akkor is termelték a szavakat, amikor már begyűjtöttem a kérdőíveket a csoport (elsősorban) női tagjaitól. És közölték az adatközlés után, hogy nem jutott minden szó az eszükbe, persze egymás közötti használat során, ennél sokkal szélesebb a paletta.

Köztudott, hogy a nők szívesebben használnak becéző formákat (például: napszemcsi, fürdőruci stb.). Nincs ez másként a szleng szavak használatának során sem. A lányok előszeretettel formálják a szavakat „nőiessé". Az általam gyűjtött kicsinyítőképzős alakok is mutatják, hogy ezek használata a lányok körében elterjedt: például: *cuki*, *fanti, kircsi, kircsi-mircsi, hipi-szupi, szupi, szupcsi, zsírci*. Ezek a formák szinte kivétel nélkül lányoktól adatolhatóak, a fiúk igyekeznek elkerülni ezeket a képzőket.

Az, hogy a férfiak mennyivel használnak több durva, és trágár kifejezést, mint a nők, kevés példával tudom alátámasztani adataim alapján. A jó, kiváló szavak egyik szleng változatát a *fasza* szót, melyet talán ekként minősíthetünk, inkább férfi adatközlők szolgáltatták. Az *odabasz, odabaszós* valamint a *beszarsz-behugyozol* és *gecijó* szavak szintén ilyen jelentésben való használata is férfiakra jellemző a gyűjtések alapján. Annak, hogy a 'jó, kiváló' jelentésű szavakra kevés durva, trágár szleng szó létezik, véleményem szerint, egyik oka lehet az is, hogy pozitív jelentéstartalmat igyekszünk vele kifejezni.

Szembetűnő volt azonban az adatközlés alkalmával, hogy a lányok jóval több sztenderd nyelvi szinonimát használtak a jó, kiváló szavak megnevezésére (*csodálatos,*

elfogadható, eszméletlen, fantasztikus, kedvező, pompás, remek, tökéletes stb.), míg a fiúk javarészt szleng kifejezéseket szolgáltattak.

LABOV megállapítása a következő: „… a bármely társadalmi osztályba és csoportba tartozó nők általában gyakrabban választják a nyelvi változók sztenderd nyelvváltozathoz tartozó alakját, a nyelvi változások tekintetében ugyanakkor kevésbé konzevatívak, mint az ugyanabba a csoportba tartozó férfiak" (REMÉNYI 2001: 154).

Hipotézisemre KIS TAMÁS adott választ. Szerinte a férfiak és a nők között nem abban van kölünbség, hogy jobban vagy kevésbé használnak szlenget, hanem témakörben térnek el, vagyis, hogy milyen szlenget használnak.[2] A lányok és fiúk közti eltérést főkét a szleng szempontjából központi fogalmak különbségére alapozza KARI NAHKOLA és MARJA SAANILAHTI is. Ezt a lányok és fiúk különböző érdeklődési körével magyarázzák. (NAHKOLA-SAANILAHTI 1999: 62).

Összességében megállapítható, hogy valóban van eltérés a férfiak és nők nyelvhasználatában. Ez a különbség azonban nem számottevő. Természetesen vannak bizonyos szleng kifejezések, amelyek csak a nők, vagy csak a férfiak nyelvhasználatára jellemzőek, a legtöbbre azonban mindkét nem szókincsében találhatunk példát, akkor is, ha valamelyik nem javára billen a mérleg. A szlenget semmiképpen sem tarthatjuk csupán a férfiak nyelveként számon. Jóllehet a nők ritkábban, de ugyanúgy élnek szlengkifejezésekkel, és ugyanúgy beágyazódtak ezek a szavak aktív szókincsükbe. A női-férfi nyelvhasználati különbségek tehát nem térnek el jelentősen a szlengkifejezések esetében. Az „egységesülésnek" véleményem szerint kulturális, társadalmi okai vannak. ALLEN ír róla Szleng-szociológia című munkájában, hogy az 1970-es évekig a nők valóban kevésbé használtak szlenget a férfiakkal szemben. A szubkulturális különbségek azonban nagyrészt összemosódtak (például a nők elfoglalhatnak olyan állásokat, melyeket korábban csak férfiak tölthettek be). Ma már elvesztette izolált, és kizárólagos jellegét a korábban csak férfiak nyelvére jellemző kifejezések használata, és nem indukál meghökkenést, ha nők is élnek ezekkel a kifejezésekkel (ALLEN 1999: 270).

2. Az iskolázottság tükrében

[2] A szleng mint nyelesszencia: www.mnytud.arts.klte.hu/szleng/egye/konyvhet.htm

Általánosan elterjedt nézet laikus körökben, hogy az alacsonyabb képzettségi szintű emberek kevésbé képesek változatos kifejezésekkel élni beszédük során. Egyes elképzelések szerint a művelt emberek kevésbé használnak szlenget, mint az alacsonyabb iskolázottsági szintű emberek. Sokan úgy vélik, hogy a szleng használatának oka az iskolázatlanság, mivel legtöbbször a trágár, durva kifejezésekkel teszik azt egyenlővé. KÖVECSES jegyzi meg, hogy a szleng inkább a műveletlen beszélőre jellemző a művelttel szemben. Ennek okaként azt hozza fel, hogy a művelt, iskolázottabb ember jobban tudatában van a nyelvi előírásoknak, mely a szleng használatát korlátozza, vagy meg is tiltja. Ennél a pontnál is hozzáteszi, hogy a művelt beszélők is használnak szlenget, csupán a gyakoriságban térnek el a kevésbé iskolázott rétegtől (KÖVECSES 1997: 8).

Amikor az iskolai végzettség alapján próbáltam megállapítani a különbségeket az egyén nyelvhasználatában, néhány nehézségbe ütköztem. Főként azért, mivel az adatközlők különböző korúak voltak. A középiskolás adatközlők nyilván a későbbiekben fognak továbbtanulni, míg mások már túl vannak ezen. Valamint esti tagozatos tanulóktól is származnak adatok, akik között sok középkorú, valamint 25 és 35 év közötti tanuló is volt. Az általam gyűjtött adatokból így meglehetősen nehéz levonni a következtetéseket az iskolázottság tekintetében. A továbbiakban azonban néhány észrevételemet szeretném kifejteni.

Gyűjtésem során a kérdőívet óvónők is kitöltötték. A tőlük származó adatok főként a sztenderd nyelv szinonimáit tartalmazzák (pl. *remek, kiváló, nagyszerű, helyes, megfelelő, tökéletes*), szleng szavakat alig-alig írtak. Ők legtöbben középkorúak. Ezzel ellentétben azonban a középiskolás fiatalok, valamint az egyetemisták szleng szavak sokaságát szolgáltatták.[3] Tény az, hogy a legtöbb adat tőlük származik. Természetesen az idősebbek is élnek szleng kifejezésekkel, de ezek leginkább a széles körben elterjedt szleng szavakra vonatkoznak, mint például: *csúcs, fasza, frankó, király, tuti*. Ezzel szemben a középiskolások[4], és az egyetemisták szívesen színesítik szókincsüket kevésbé általános szleng szavakkal. Olyannyira, hogy kitalálnak egy szót egymás között, melyet a ’jó,

[3] A 90-es években felméréseket végeztek, amelyből kiderült, hogy szleng szavakat az alsó tagozatosok nem vagy csak elvétve használják. A szlengesedés hetedik osztályban kezdődik, és a nyolcadik osztályra bontakozik ki. A kiteljesedés pedig a középiskola második és harmadik osztályára tehető.
(H. VARGA GYULA: Létezik-e ifjúsági nyelv? Forrás: http://mnytud.arts.klte.hu./szleng/tanulmanyok/ifj-nyelv.htm)

kiváló' jelentésű szavakra használnak (például: *karalábé*). Az egyik TV műsorból − melyben az egyes szereplők által elkészített ételeket osztályozták számokkal 1-5-ig − vették át például a következő kifejezést: *Ezt 5 pontra értékelem*. Vagy ehhez hasonló a reklámból átvett *Just do it* kiefejezés szintén 'jó, kiváló' jelentésben használatos. Ilyen és ehhez hasonló „újdonságok" leginkább a középiskolások, valamint az egyetimsták köréből származik. Ebben azonban, véleményem szerint, a csoportoknak lehet szerepe. Erről már esett szó a szleng használati okainak vizsgálata során dolgozatomban. Az iskolának ebben az esetben jelentős szerepe van. Később, amikor a diákok elhagyják ezeket az iskolai közösségeket, az azokhoz kötődő szleng kifejezések lassan kivesznek a használatból. Egy dologot azonban úgy vélem, bátran kijelenthetek: azt, hogy a szleng szavak a legtöbb ember aktív szókincsébe beépülnek szinte észrevétlenül, hiszen ezek jelentősen megkönnyítik a kommunikációt egyszerű, frappáns színezetükkel.

Ennél a pontnál azonban az életkorral kapcsolatos különbségekhez is megérkezünk. Így a következő részben ezzel kívánok foglalkozni.

3. Az életkor tükrében

A szleng használata eltérő lehet az életkor függvényében is. Ennek okaira Sipos Pál mutat rá. Szerinte a szleng használatát más-más tényezők motiválhatják a különböző életkori csoportoknál. A fiatalok számára a szleng mint a normától való eltérés egy lehetősége a konformizmus elleni lázadás eszköze. Érdekes paradoxon, hogy a szleng egyrészt kifejezi a fiatalok összetartozását, tehát egységesítő funkciót tölt be, de emellett teret enged az egyéniség szabad kifejeződésének − amire a tizenéveseknek szintén nagy igényük van −, tehát elkülönít. A fiatal egyszerre éli meg, hogy tartozik valahova, és hogy mégis önálló egyéniség. A felnőttek életében a szleng már nem játszik ilyen fontos társadalmi és pszichológiai szerepet. Ők egyszerűen szellemi pihenés gyanánt veszik elő szlengszókincsüket, váltásként az egész napi normatív szabályoknak megfelelő nyelvhasználat után. (Sipos 1988: 869 idézi Lieli (1996). [5]

[4] „A felsőbb osztályok tanulói jobban ismerik a diákszlenget a fiatalabb tanulóknál, ezt nem szükséges statisztikai adatokkal alátámasztani" – írja Lumír Klimes (Klimes 1997: 249).

[5] http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szakdolg/lieli_m.htm

KÖVECSES Az amerikai szleng című tanulmányában szintén ezt a nézetet támogatja. Szerinte a szleng inkább a fiatalok nyelvhasználatára jellemző, az idősebbekével szemben. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az idősebbek nem használnak szlenget, hiszen találunk olyan szavakat, melyek elsősorban az idősebb korosztály sajátjai. KÖVECSES álláspontja szerint a fiatal korosztály saját életstílusának, életszemléletének kifejezőjeként használja a szlenget (KÖVECSES 1997: 8).

Valóban a fiatalok a használói leginkább a szleng szavaknak, azonban egyre többet hallhatjuk őket az idősebbek szájából is. Adatgyűjtésem során számos középkorú nő állította azt, hogy gyermekeitől hallja, és veszi át bizonyos szleng szavak használatát. Mindezen túl meg kell említenünk a média, valamint az internet hatását is. Ami pedig nem csak a fiatalok számára jelent szórakozási lehetőséget, hanem a többi korosztály részére is. Ezek észrevétlenül beépülnek mindennapjaikba, s nagymértékben befolyásolhatják szóhasználatukat is. Napjainkra a sajtó nyelvébe is beszivárogtak a szleng szavak.

A különböző újságcikkekben, a TV műsorokban egyre gyakrabban használnak szlenget. Ezáltal nyilván szélesebb körben terjed ezeknek a szavaknak az ismerete, és alkalmazása a beszéd során. Mégis azt mondhatjuk, hogy leginkább középiskolás fiatalok a használói a szlengnek. Adatgyűjtésem világosan mutatja azt is, hogy a 20-30 év közötti fiatalok szintén előszeretettel élnek szleng szavakkal. Természetesen, ahogyan azt már említettem, az idősebbek sem maradnak ki a szleng szavak alkalmazásából, csupán a használat gyakoriságában és mennyiségében mutatkoznak különbségek. Fiatalabb életkorban a hétköznapi beszéd során a szleng szavak a kommunikáció szerves részei, melyek használata a kor előrehaladtával általánosságban valamelyest ritkul, ám meg sosem szűnik.

Vizsgáljuk meg végül, de nem utolsó sorban a szavakat, hogy milyen eltéréseket találunk a lakóhely függvényében.

4. A lakóhely tükrében

A legtöbb kutató azon a véleményen van, hogy a szleng főként a (nagy)városok nyelve, ott jönnek létre és ott is virágzanak. Ezzel a megállapítással I.L. ALLEN is egyetért. Szerinte a nagy világvárosok a legtermékenyebb szülői a szlengnek, mindenféle témában. Azt azonban nem mondhatjuk, hogy csupán a városi emberek használnak szlenget.

KÖVECSES ZOLTÁN Az amerikai szleng című munkájában ugyanezen a véleményen van: „A tipikus szleng beszélő inkább városi – sőt nagyvárosi – , mint falusi . A nyelv különböző változatainak egyik legfontosabb alakítója, formálója – más európai nyelvekhez hasonlóan – a (nagy)város-falu ellentétpár mint szociológiai tényező.” (KÖVECSES 1997: 9). SZILÁGYI N. SÁNDOR sem vélekedik másképp, szerinte a szlenget a városi fiatalok használják inkább (SZILÁGYI 1999: 11). BACHÁT LÁSZLÓ is osztja ezt a véleményt. Ezt azzal magyarázza, hogy a középfokú iskolák nagy része városban található, ami kedvező feltételeket biztosít a diáknyelv kialakulásának és fejlődésének.

Adatgyűjtésem megkezdése előtt azt a hipotézist állítottam föl, hogy bizonyos szleng szavak használata függ a lakóhelytől, lehetnek bizonyos helyhez kötött elemek, amelyeket egy-egy városhoz, faluhoz köthetünk. Rá kellett jönnöm azonban, hogy a helyhez kötés során problémákba ütközhetünk. Például, hogy mit tekintünk elsődlegesnek, a lakóhelyet, vagy azt a helyet, ahova az egyén iskolába, vagy dolgozni jár.

Saját példámból kiindulva vállalkozom magyarázatot adni a probléma elsődleges forrására. Jelenleg Budapesten élek és dolgozom, ahol számos szlengkifejezéssel találkozok mindennapjaimbam. A különböző diákmunkák alkalmával több munkahelyi csoport tagjaként, különböző kifejezések birtokába juthattam. Az iskolai tanulmányaim azonban Debrecenhez kötöttek, ahol a csoporttársaimmal nem feltétlenül ugyanazokat a szleng kifejezéseket használtuk, mint a budapesti munkatársaimmal. Vidéki tanítási gyakorlatomat Püspökladányban végeztem, ahol tanításom során szintén jelentős mértékű szleng szóval találkoztam, elsősorban persze a diákok szájából hallva azokat. A párom Nógrád megyéből származik, ahol hétvégéim nagy részét töltöm. Így például, ha én szolgáltatnék szleng adatokat, nehéz lenne eldönteni, hogy egy-egy szó vajon lokalizálható-e jellemzően valamely területhez. Ezzel arra szerettem volna rámutatni, hogy véleményem szerint, sokkal inkább vizsgálhatjuk a szlenget bizonyos csoportokhoz kötötten, mint a lakóhely függvényében.

Az általam gyűjtött adatok nagy részét Hajdú-bihar megyében gyűjtöttem. Egy másik jelentős rész származik budapesti lakhelyű adatközlőktől, valamint néhány adat szegediektől. Ahhoz, hogy a lakóhely függvényében megvizsgáljuk a szókészletet, rengeteg adatra lenne szükség az ország különböző pontjain élő adatközlőktől.

Az azonban a saját gyűjtésű adataim alapján megfigyelhető, hogy a nagyvárosokban hamarabb lecserélnek egy-egy szleng kifejezést. A már széles körben

ismert és használt kifejezések (*tuti, zsír, szuper, király, sirály*) leginkább vidéki adatközlőktől származnak, míg az „újdonságok” (*gammalézer, flott, zsírzsák*) leginkább a szegedi, és a budapesti adatközlőktől.

Egy dolgot bizonyosan mondhatunk. Napjainkban kevésbé köthető egy-egy szó használata egyetlen területhez, hiszen az internet széles körű elterjedése lehetővé teszi az egymástól távol lévő emberek mindennapi kapcsolatát. Valamint a médiában is egyre gyakrabban hallhatunk szleng kifejezéseket, amelyek gyakran közkedvelt kifejezésekké válnak az ország különböző pontjain.

Úgy vélem, a szleng használata valóban mutat eltéréseket a nemek, az életkor, az iskolázottság, valamint a lakóhely függvényében; lényeges különbségek azonban leginkább az egyes szituációk, és az egyén beállítódása alapján muatatkoznak meg. Ezalatt azt értem, hogy például egy futball meccsen nagyobb mértékben használnak szlenget, mint egy hivatalos helyen. Egy tanár munkahelyén javarészt kerüli a szleng használatát, hiszen munkájában alapvető elvárás a választékos nyelvhasználat, míg egyes munkahelyeken bizonyos körökben elterjedt a használatuk. A diákok viszont, szinte kimeríthetetlen tartalommal rendelkeznek a szlengre vonatkozólag. Ebből a szempontból egyetérthetünk Kis Tamással a szleng csoportnyelvi meghatározásában.

Munkám további részében a szóalkotási módokat vizsgálom. A besorolás folyamán csak azokat a kategóriákat tüntetem fel, melyekre találtam példát a rendelkezésemre álló adatok alapján. A saját gyűjtésű adatok mellett, az általam vizsgált szótárak ’jó, kiváló’ jelentésű szavait is figyelembe vettem.

IV. Szóalkotási módok

Már esett szó a dolgozat során arról, hogy a szleng szókincse mennyire változékony. A hatásukat vesztett szavakat azonban pótolni kell. A szleng szavakra ugyanazok a szóalkotási módok jellemzőek, mint a sztenderd nyelvre.

Amikor a szóalkotás módokkal foglalkozunk, fontos tisztázni, hogy a szleng szorosan a nyelvhez kötődik, annak részeként vizsgálható. Nincs saját nyelvtana, valamint

szóalkotási sajátosságai. KIS TAMÁS erről a következőket írja: „szlengnek nincs önálló nyelvtana, eltérései leginkább bizonyos mennyiségi mutatókkal, azaz például egyes képzők, szóalkotásmódok gyakoriságával, jellegzetes mondatfűzési formák kedveltségével jellemezhetők, melyek feltérképezésére a statisztikai feldolgozás volna a legalkalmasabb, ha volnának viszonyítási alapul használható köznyelvi felméréseink" (KIS 1991: 11).
A szleng nem tartalmaz más szabályokat sem grammatika, sem hangtani, sem pedig szólakotás szempontjából. „A szleng döntően a szókincset érinti, a nyelvtant szinte soha. A szórendet, a ragozást mindenki a szokott módon használja akkor is, ha közben szleng-elemeket ont. Ezért nem lehet „szlengben beszélni", a szleng nem nyelvváltozat, csak szlenggel megtűzdelt beszéd létezik, hiszen a beszéd alapja a nyelvtan, melyre a szavakat úgy aggatjuk, mint faágak végére a gyümölcsöt" (NÁDASY 2000/11/23: 40).

Már említettem a dolgozatom folyamán, hogy a legtöbb kutató a szlenget a szókincsét megragadva igyekszik megvizsgálni. Én sem teszem ezt másként munkám során. Ez csupán annyit jelent, hogy a szleng mint olyan, leginkább lexikonában tanulmányozható, nem pedig azt, hogy csupán a szókészlete lenne a lényeges. VLAGYIMIR JELISZTRATOV Szleng és kultúra című munkájában írja: a hogyan a fontos, nem a mi. Vagyis nem az eredmény a legfontosabb, hanem a folyamat (JELISZTRATOV 1998: 17). Ahhoz azonban, hogy vizsgálni tudjuk a folyamatot, természetesen szükség van a produktumokra is. A szleng szóalkotása során terjedelmes szinonimasorok jönnek létre.
A szleng szókincs azonban állandó változásban van. Egészen pontosan a szavak állandóak, csak mondhatni „elkopnak". Ha bizonyos kifejezések elveszítik „eredetiségüket", akkor használatuk is elmaradozik. Egyes szavak éveken keresztül is fennmaradnak, mások „kérészéletűek". PAUL ROBERTS is ír arról, hogy egyes kifejezések már keletkezésükkor elavulttá válnak, vagy a gyakori használattól megkopnak, míg mások akár évtizedekig is fennmaradnak (ROBERTS 2002: 134-5).

Dolgozatom alábbi fejezetében is meg kell említenem, hogy saját gyűjtésem során a „jó, kiváló" jelentésű szavak vizsgálatával foglalkozom, és azokat a szóalkotási módokat taglalom, melyekre találtam példát munkám során. Mivel az általam gyűjtött szavak szinte ugyanabban a jelentésben szerepelnek, így a szóalkotási módoknál nem adtam meg a jelentésüket.

I. Külső szóalkotás

A szóalkotás a szleng egyik lényeges momentuma, hiszen olyankor megszűnnek a korlátok. Természetesen ugyanazok a szóalkotási módok érvényesek rá, mint a sztenderd nyelvre. Ezek a következők:

a) Idegen szavak átvétele:

Ahogy a nyelv minden terültére, úgy a szlengre is jellemző az idegen szavak átvétele. Előfordul, hogy ugyanabban a formában kerül át a szó, vagy pedig módosított változatban (pl.: *cool ~ kúl*). Elsősorban az angolból *(cool, flash, full, good, king, very happy),* valamint a cigányból *(baró, lácsó, csácsó, sukár)* átvett idegen szavak elterjedtek, de találunk példát más nyelvekből való átvételekre is. Például: német *(gut, über),* olasz (*tuti*).

b) Nyelvjárási szavak:

Gyűjtésem során kevés nyelvjárából átvett szóval találkoztam, de azért előfordult ilyen, például: *zsírosbödön.*

c) Köznyelvi szavak átvétele:

A szlenget használók gyakran a köznyelv szavaiból merítkeznek, az átvett szavakat új jelentéssel látják el. Például 'jó, kiváló' jelentésben használják a következő szavakat: *állat, ász, baba, karalábé, pálya, penge, süti, zsír*.

d) Tolvajnyelvi átvételek például a következő szavak: *ajser*, *csácsó, lácsó, kóser.*

e) Átvételek a katonai szlengből: *bikcsi*, *penge.*

II. Jelentésbeli szóalkotás

a) Névátvitel során a köznyelvben már meglévő szavakat a beszélő más jelentéssel látja el, pl: *baba*, *pálya*, *zsír*

b) Jelentésátvitel: *penge*

c) Jelentésbővülés: *állat*, *ász*, *baba*, *csúcs, lézer, pálya, penge*

III. Alaki szóalkotás

a) Szóösszetétel: *csúcsszuper*, *istencsászár istenkirály, világbajnok, zsírkirály(ság), zsírkutya*, *zsírosbödön*, zsírpálca, *zsírzsák.*

b) Szóképzés: A szóalkotási módok egyik leggyakoribb fajtája a szóképzés, mely az expresszivitás egyik módszere.

Névszóképzők: A produktív képzők használata a szlengben igen gyakori, így a 'jó, kiváló' jelentésben használt szavakra is meglehtősen sok példát találnuk a szóképzésre, ezen belül is a névszóképzőkkel ellátott formákra.

-ó, -ő: *osztó* [< *oszt*], *őrjítő* [< *őrjít*]
-ci: *spéci* [< *speciális*], *zsírci* [< *zsír*]
-csi: *fincsi* [< *finom*], *kircsi* [< *király*], *szupcsi* [< *szuper*]
-csek: *kaficsek* [< *kafa*], *szupicsek* [< *szuper*]
-ság, ség: *királyság* [< *király*]
-kó: *tutkó* [< *tuti*]
-nyó: *franyó* [< *frankó*]
-ó: *frankó* [< ném. ? *frank 'szabad'*]
-asz, -esz: *baresz* [< *baró*], *cicesz, csocsesz, vagesz* [< *vagány*]
-szi: *bikszi, okszi*
-s: *acélos, babás, bugis, faszás, fílinges, formás, fullos, NBI-es, márkás, négyes, odabaszós, odavágós, okés, prímás, sírás, súlyos, tökös, tutkós, ütős zsíros*
-i: *atomi*, *állati, fanti, gyári, isteni, oltári, pompi, szupi, világi*

IV. A szóalkotás ritkább módjai

a) Szórövidítés: *cuki* [< *cukor*], *izgi* [< *izgalmas*], *pompi* [< *pompás*]

b) Szóferdítés: lehet hasonló hangzású szóvá alakítás: *sirály* [< *király*], vagy idegen nyelv szabályai szerinti ejtés: *fless* [< ang. *flash*], *hepi* [< ang. *happy*], *kúl* [< ang. *cool*].

V . Fogalom megnevezése szószerkezettel

Az alábbi meglehetősen gyakori szóképzési módszer a szleng esetében. Gyűjtésem során is találkoztam jónéhány kifejezéssel, melyek szintén ’jó, kiváló’ értelemben használatosak. Ezek a következők: *becsúszik a sportszelet, jó a pálya, jó a térképen, elmegy a térképen, első osztályú, nem gyenge, nem kispályás, nem semmi, nagyon ott van, osztályon felüli, ott van a szeren.*

VI. Frazeológiai egységek

a) Körülírás: *Ezt 5 pontra értékelem.*

VII. Egyéb

a) Igék és igekötők szokatlan összekapcsolása: *bebüntet*, *besírsz.*

b) Túlzó jelzők: ’jó’: *állati*, *baromi, bazi, bitang, bomba, büdösül*, *extra hulla*, *kurva, marha, oltári, őrült, piszok, tök, tiszta, rohadt, roppant.*

V. A szleng mint divatjelenség

Amikor szlenggel kapcsolatos írásokat olvasunk, gyakran találkozhatunk olyan felfogásokkal, melyek a szlenget divatjelenségnek tekintik. Ha a szlenget és a divatot párhuzamba állítjuk, akkor el kell különítenünk magát a szlengjelenséget és a szleng

szókincsét egymástól. KIS TAMÁS jegyzi meg, hogy: „A szleng egyrész szó- és kifejezéskészlet, másrészt pedig egy sajátos nyelvhasználati-stilisztikai forma” (KIS 2002: 244).

Az alábbi fejezetben azt kívánom bemutatni, hogy maga a szlengjelenség egyáltalán nem tekinthető divatjelenségnek, míg a szókincs annak függvényében változhat, és változik is.

Az ember alapvető igénye a szabadság utáni vágyódás. Az élet legtöbb területén igyekszik „kiélni” alkotási vágyát, kreativitását. Nincs ez másképp a nyelv esetében sem.
HELLE NÓRA (1992) a következőképpen fogalmazza ezt meg szakdolgozatában: „Nem igényel különösebb bizonyítást annak belátása, hogy ahogy az élet minden területén így nyelvi téren is szükség van kikapcsolódásra; ennek a „relaxált” nyelvhasználatnak a megvalósulása a szleng, amelyben köznyelvi változatától eltérően érvényesülhet a könnyed gúny, naiv báj, a játékosságra való hajlam, az érzelmek és jelenségek körének elbagatellizálása.”[6]

A szleng a divat nyelvi megfelelője – írja C. C. EBLE – és nagyon is hasonló célokat szolgál. A divatos öltözködésnek és a szórakozás közkedvelt formáinak egyaránt újnak és vonzónak kell lenie annak érdekében, hogy az adott csoport elfogadja azt, hiszen a csoportbeli státuszt tönkreteheti egy elavult szleng használata (EBLE 1999: 232).
A divat tulajdonképpen a konvergencia egyik lényeges momentuma. Az összetartás, a különböző embercsoportok egymáshoz való felzárkózásának lehetősége. A szlengben is megnyilvánul efféle öszzatartás, összetartozás. Az emberek nem szeretnének lemaradni, próbálnak lépést tartani másokkal, és utánozni azokat. Ebből a szempontból tekinthetjük divatnak a szlenget. NÁDASDY ÁDÁM Magyar Narancsban megjelent Egy nyelvtani kacsintás című munkájában szintén ír arról, hogy a szleng átmeneti, efemer divatjelenség; használatba jön, majd hamar elavul (NÁDASDY: 2000/11/23: 40).

PÉTER MIHÁLY tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy minél többen és minél gyakrabban használják a szlenget, annál nagyobb a valószínűsége, hogy elveszti expresszivitását és egyszerűen divattá válik. Ebből következik az, hogy a szleng időben viszonylag gyorsan változik. Amennyiben a szleng változékonyságáról beszélünk, meg kell említenünk az ERIC PARTRIDGE által elkülönített „kategóriákat”.

PARTRIDGE megkülönböztet jó és rossz szlenget. A kettő közötti eltérés alapja, hogy a jó szlengnek valódi tartalma van, kifejezőbb és tömören közli azt, amit a sztenderd

[6] http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/szakdolg/helle_n.htm

nyelvhasználat homályosan ír körül. A rossz szlengnek nincsen jelentése (PARTRIDGE 2002: 26). SIMEON POTTER szerint a jó szleng a névtelen költők költészete, olyan kifejezesmód, amely „fején találja a szöget". A rossz szleng hatástalanabb, mint a köznapi nyelv, mert homályosan és kétértelműen fogalmaz, így célt téveszt (POTTER 1987: 133 idézi LIELI 1996). Azt a kijelentést megerősíthetjük, mely szerint, ha a szlengben egy szó divatjelenséggé válik, akkor az rögtön lecserélődik, vagy megújul (példa erre a király-sirály szópár). A PARTRIDGE által megnevezett 'jó szleng' valószínűleg sokkal tovább megmarad a használatban, mint a 'rossz szleng'.

A szleng szókincse tehát alapvetően gyorsan változik, és valóban befolyásolhatja a divat. Azonban a szleng mint nyelvi jelenség, nem tekinthető csupán divathóbortnak, hiszen mondhatjuk, hogy szleng azóta létezik, amióta az emberi nyelv. A szleng minden a nyelv szerves része, KIS TAMÁS szerint minden beszélt nyelvnek minden korszakában jelen van (KIS 1997: 241).

Ezek alapján levonhatjuk a konzekvenciát, miszerint a szlengjelenségre nem tekinthetünk divatjelenségként. Ha azonban magára a szleng kifejezésekre szűkítjük le a divat megjelölést, abban az esetben a szleng divatjelenségként való értelmezése helyénvaló lehet. Ám a kijelentést szükséges kiegészíteni azzal a megállapítással, hogy csak bizonyos szavak viselkednek oly módon, hogy divatba jönnek, majd hamar el is tűnnek, míg mások sokáig fennmaradnak, és szélesebb körben elterjednek.

A következő fejezetben a szleng szavak időbeli változékonyságát, valamint állandóságát kívánom megvizsgálni, amennyire az összegyűjtött adatok alapján ez lehetséges. Igyekszem összevetni a különböző szótárak, valamint a vizsgált adatközlők által használt szavak maradandóságát, illetve változékonyságát.

VI. A szleng szókincs időbeli változásáról

Már nem egyszer esett szó a dolgozatban arról, hogy a szleng szókincse gyorsan változik. Arra a kérdésre igyekszem választ találni, hogy melyek azok a szavak, melyek tartósan megmaradtak a használat során, s melyek azok, amik csak „divatból" jöttek létre és néhány év múlva, már nem is találkozhatunk velük. Az alábbi fejezetben azt kívánom

megvizsgálni, mely szavakkal találkozhatunk korábbi szótárakban, s hogyan jelennek meg ezek a későbbiekben.

Az általam megtalált legkorábbi szleng adat a jó melléknévi értelemben vett alakjára a *kamcsó* szó, mely 'tökéletes, igen jó' jelentésben szerepel, és 1862-ből adatolható (TORNYAI 1862). Erről a szóról (ebben a jelentésben) nem találtam több adatot a későbbiekben. A Cigány szójegyzékben (1893) a következő három szó szerepel: *csacso, lacso, mistro*. Érdekes, hogy a csacso, lacso szavakra használatára, még napjainkban is találunk példát. SZABÓ EDINA 2008-as kiadású szótárában megtalálhatóak ezek a szavak, illetve azok változatai a következő formában: *csácsesz, csácsó, lácsi, lácsoj, lácsós, lásoj.*

A *klassz* szó SZIRMAY ISTVÁN 1924-es kiadású A magyar tolvajnyelv szótárában már megtalálható. 2009-es saját gyűjtésem során találkozhatunk ezzel a szóval, ugyanebben a formában. Ma talán már nem is sorolnánk ezt a szót a szleng szavak közé.

1945-ből adatolható a *kóser* kifejezés 'jó' értelemben véve, KEPES FERENC Amit a detektívnek tudnia kell című munkájában. A szótárakból gyűjtött adatok között 2008-ban is találunk példát a *kóser* használatára SZABÓ EDINA könyvében, A magyar börtönszleng szótárában.

Ha megvizsgáljuk KISS KÁROLY A mai magyar tolvajnyelv című 1963-as kiadású szótárában előforduló szavakat, és összehasonlítjuk azokat későbbi kiadású szógyűjteményekkel, láthatjuk, hogy szinte kivétel nélkül megtalálhatók az adatok az újabb munkákban. Azonban az is nyilvánvalóan kitűnik, hogy évről-évre gyarapszik a 'jó, kiváló' szavakat helyettesítő kifejezések száma. Az általam gyűjtött 2009-es gyűjtésben, és az imént említett szótárban egyaránt megtalálhatóak az alábbi kifejezések: *bitang, frankó, haláli, klassz, kóser, tuti.*

PARAPATICS ANDREA 2008-as Szlengszótárával összevetve saját gyűjtésemet világosan látható, hogy sok egyezést találhatunk. Azonban újabb alakok jelennek meg a sokéves, jól ismert kifejezések mellett.

BOROSS JÓZSEF-SZŰTS LÁSZLÓ Megszólal az alvilág című 1990-es, FAZAKAS ISTVÁN Jasszok, zsarók, cafkavágók 1991-es, és KIS TAMÁS Bakaduma (A mai magyar katonai szleng szótára) 1992-es kiadású szótárában 'jó, kiváló' jelentésben előforduló szavak nagyrészével találkoztam a saját gyűjtésem során.

HOFFMANN OTTÓ Mini-tini szótárában (1996) már jónéhány rövid életű „divatszóval" találkozhatunk, melyekről sem korábban, sem a későbbiekben nem találtam adatokat. Például: *cuces, dzsonisztár, jottó, műszer, tete, újhullámos, zsenánd~zserárd.*

Véleményem szerint, nagy valószínűséggel nem fog széles körben elterjedni a *karalábé* szó 'jó, kiváló' értelemben vett használata, melyet a püspökladányi gimnázium negyedik osztályos fiú tanulói szolgáltattak adatként.

Érdekes, hogy PARAPATICS ANDREA 2008-as Szlengszótárában megjelent a *zsír* szó különböző összetételekben (*zsírkutya*, *zsírzsák*). Saját gyűjtésű adataim között már újabbak is jelennek meg: *zsírkirály(ság), zsírpálca, zsírcukorborsó, zsírosbödön*.

Néhány saját gyűjtésű szó, mint például a *besírsz, beszarsz-behugyozol, megőrülsz* igék használata leginkább napjaink „divatja". Ezekkel a kifejezésekkel nemigen találkozunk jóval korábbi szótárakban.

Összegzésként tehát elmondhatjuk, hogy az embernek szüksége van arra, hogy lazítson, túllépjen a megszokott dolgokon, vagy hogy „szabályokat döntsön meg". A változás fontos tényező a mindennapokban, ahogyan a nyelv területén is. A nyelvi változások vizsgálatával, minthogy az állandó változás minden élő nyelv jellemzője, a nyelv életének lényeges pontját érintjük.

A következőkben a különböző szótárakból gyűjtött, 'jó, kiváló' jelentésben szereplő szavakat közlöm, melyek által nyomon követhető az alábbi fejezetben kifejtett gondolatmenetem. A továbbiakban közölt adatokat 12 különféle szótárból válogattam.

1. A 'jó, kiváló' jelentésű szavak gyűjteménye különböző szótárakból:

1. SZIRMAY ISTVÁN: A magyar tolvajnyelv szótára 1924: *fejes, fleiszer, ilyen öreg!, klassz, kóser, öreg!, stramm, vas!*

2. KISS KÁROLY: A mai Magyar tolvajnyelv 1963: *ajser, baróca, bitang, csácsi, fincsi, frankó, halál, haláli, halálos, kassa, kassalkér, klassz, kóser, lácsó, sugár, tipp-topp, tuti.*

3. BOROSS JÓZSEF-SZŰTS LÁSZLÓ: Megszólal az alvilág, 1990: *atomi, állati, baróca, bázi, eszméletlen, frankó, hulla jó, kasa, klafa, klassz, kóser, maszek, pipec, világi.*

4. FAZAKAS ISTVÁN: Jasszok, zsarók, cafkavágók 1991: *baba, baró, baroraj, baroséro, dögös, fasza, frankó, kasa, klassz, kóser, lácsó, menő, óber, penge, pipec, tökös, vagány*.

5. KIS TAMÁS: Bakaduma (A mai magyar katonai szleng szótára) 1992: *bikcsi, bikszi, bugi(s), csácsesz, dzsanesz, havaj, okszi, patent, penge.*

6. KARDOS TAMÁS-SZŰTS LÁSZLÓ: Diáksóder, 1995: *állati, baresz, baró, bomba, buli, csúcs, dögös, eszméletlen, frankó, franyó, haláli, hulla, kasa, király, kircsi, klafa, klaficsek, klassz, kóser, márka, maszek, menő, NBI-es, offé, oltári, patent, penge, pipec, szuper, szupi, tutkó, tuti*.

7. RÓNAKY EDIT: Hogyan beszél ma az ifjúság? 1995: *baró, bomba, buli, bulis, dzsesszes, dögös, faja, fajcsek, fájintos, fasza, faszagányos, faszályos, francsi, frankó, izgi, klassz, korrekt, kóser, kovász, lácsa, lácsó, márka, márkás, menő, NBI-es, okés, prímás, szuper, szupi, tökös*.

8. HOFFMANN OTTÓ: Mini-tini szótár 1996: *állati jó, ász, badi, baresz, bari, baró, baromi/bazi jó, bomba, bomba jó, buli, bulis, cuces, cuki, cuki príma, csocsi, csúcs, csudi, dögleszto, dögös, dzsessz, dzsonisztár, első osztályú, eszméletlen jó, extra, extra bomba, fain, fantasztikus, fenomén, frankó, franyesz, franyó, haláli, hulla jó, irtó/isteni jó, isteni, jottó, kafa, kafi,kaficsek, kanyó, kassa, király, kircsi, kiru, klafa, klanyó, klassz, kóser, köfa, kurva jó, marha jó/klassz/szuper, maszek, menő, menő manó, módi, műszer, nagyon olasz, NBI-es, nett, oké, okés, oltári, oltári jó, osztályon felüli, őrjítő, őrült jó, penge, piszok jó, pompi, príma, profi, rohadt badi, spéci, sütis, szuper, szuper extra, szuper-hiper, szupi, szuppi, tete, töfi, tök buli, tök csocsi/csúcs/docó, töki, tök jó/király, töksi, tök szuper/vagány/zsuga, tuning, tuti, tuti-frutti, tutti penge, újhullámos, vadi, vagány, very good, zsenánd~zserárd, zseniális.*

9. KÖVECSES ZOLTÁN: Magyar szlengszótár 1998: *acélos, állati, atom, baba, babesz, bajnok, baró, bitang jó, bomba (jó), bombasztikus, buli, bulis, büdösül jó,*

cicesz, csácse, csácsesz, csácsi, csácsó, csecse, csocsesz, csúcs, döfi, dögleszto, dögös, dzsanesz, dzsesszes, eszméletlen, faja, fajin, fájintos, fasza, faszányos, faszogányos, finom, frankó, franyák, franyó, haláli, havaj, hű de baba, kafa, kassa, király, klafa, klassz, kókány, korrekt, kóser, lácsó, lácsu, majer/májer, maszek, menő, nagy, nagyon baró, nagy szám, NBI-es, nem kispályás, nyerő, ócseny, ócseny primitív, oltári, óriási, penge, pipec, raj, stőr, süt(ő), szuper, szupi, tipp-topp, tökös, tuti, tutkó, vagány, világi.

10. Tímár György-Fazakas István: Szleng-szószedet, 2003: acélos, csácsi/csácsó, csocsesz, dögös, fain, faja, fasza, faszályos, frankó, galaktikus, haláli, kafa, klafa, kass*a, klassz, kóser, kúl, lácsó, menő, nyerő, oltári, penge, pöpec, rulez, sirály, stőr, szuper, szupi, tökös, tuti, vagány, világi.*

11. Szabó Edina: A magyar börtönszleng szótára, 2008: *ász, babás, baresz, baró, barolajtos, baróti, bringli, csácsesz, csácsó, dobre, doksza, dögös, elmegy a térképen, fer, formás, frankó, franyesz, gút, jó a pálya, jó a térképen, király, kóser, lácsi, lácsoj, lácsós, lásoj, menő, okés, oxygen, penge, pipec, profi, raj, szupicsek, tuti, vagány.*

12. Parapatics Andrea: Szlengszótár, 2008: *állat, ász, baró, bebüntet, buli, büntet, császár, csúcs, fain, fáin, faintos, fáintos, faja, fasza, faszás, faszákos, faszályos, fet, feteliti, fete, frankó, franyi, fullos, havaj, háváj, imba, ínyenc, istencsászár, istenkirály, kajak, karaj, kemény, kera, király, királyság, kiru, kúl, maszek, menő, odabasz, odavág, odavágós, ott van, penge, póz, rulez, sirály, sírás, spéci, speckó, súly, súlyos, süti, szuper, szupcsi, szupi, tuti, über, varacskos, világbajnok, zoral, zorall, zura, zsír, zsírkutya, zsíros, zsírzsák.*

VII. Az anyaggyűjtésről

Adatgyűjtésemet 2009-ben végeztem. Az általam készített adattár szavainak nagy részét a püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium harmadik, valamint negyedik osztályos

tanulói − főként 17 és 19 év közöttiek − szolgáltatták. További lényeges adatmennyiség származik a sárrétudvari Báthory István Gimnázium tanulóitól, akik esti tagozatos tanulóként különböző korosztályokat képviselnek. Az iskolákat személyesen látogattam meg, ahol a diákoknak átadtam az általam készítetett kérdőívet. A kérdőívet önállóan töltötték ki, azonban összedolgozhattak társaikkal, ez alapján úgy vélem, jóval több szómennyiséget sikerült felsorolniuk. A kérdőívre felírták a nemüket, életkorukat, iskolázottságukat, mely szempontok alapvető fontosságúak vizsgálódásaim szempontjából. Majd fel kellett sorolniuk azokat a kifejezéseket, amelyekkel a jó, kiváló jelentésű szavakat helyettesítik beszédük során, leginkább azokat, amelyeket használnak; nem mellőzve a durva szavakat, trágár kifejezéseket sem.

Gyűjtésem ideje alatt, diákmunka keretén belül egy GPS forgalmazó cégnél dolgoztam, ahol az akkori munkatársaim szintén értékes szavakkal gazdagították munkámat. Néhány közösségi oldal, valamint közvetlen ismerőseim segítségével gyarapítottam a feldolgozandó anyagmennyiséget.

A kérdőívet nagyjából hasonló arányban töltötték ki férfiak és nők. Valamennyivel több középiskolás tanulótól sikerült adatokat gyűjtenem, mint az idősebb korosztálytól. Azonban számos szó származik a 20 és 30 év közöttiektől, valamint középkorúaktól is.

További gyűjtésemet különböző szótárakból végeztem. Ezekből csupán a ‘jó, kiváló’ jelentésű szavakat gyűjtöttem össze, hiszen ezekre volt szükségem vizsgálataim folyamán. Ezeket a szavakat az előző fejezetben tettem közzé.

VIII. Záró gondolatok

A szleng témaköre sokak érdeklődését felkeltette adatgyűjtésem folyamán, mely megerősítette számomra a témaválasztásom hasznosságát, hiszen olyan aktuális jelenséget vizsgálatam, amely mindennapi életünk része.

Szakdolgozatom célja az volt, hogy átlátható, összeszedett képet alkossak arról, miért használunk szlenget. Arra törekedtem, hogy megválaszoljam a kérdést, rámutatva azokra a tényezőkre, amelyek a szleng elsődlegességét alátámasztják a szinonimákkal szemben, hogy miért nem elégszünk meg nyelvünk szinonimáival. Igyekeztem

alátámasztani a hipotézisemet, miszerint a kommunikáció során eltéréseket mutathatunk ki a nem, iskolázottság életkor, és a lakóhely tekintetében.

Abból a hipotézisből indultam ki, hogy a fentebb említett tényezők tükrében különbségek mutatkoznak meg az egyének nyelvhasználata során. Mielőtt rátértem volna dolgozatom központi kérdésére, azelőtt a szinonimák, valamint a szleng használatát jártam körül. Választ adni a kérdésre, hogy pontosan kik is használnak szlenget, nem egyszerű dolog. Annyit bizonyosan kijelenthetünk, hogy napjainkban a szleng leginkább a fiatalabbak körében használatos, ám egyáltalán nem zárhatjuk ki az idősebb korosztályt. Sőt, tőlük hallani szleng szavakat még érdekesebb is lehet, hiszen kevésbé számítunk rá, hogy használják ezeket.

A használati okok tárgyalása után a szleng két fontos jellemzőjére igyekeztem rámutatni, a változékonysága mellett az állandóságára.

Mivel vizsgálatomat leszűkítettem egyetlen témakör szavaira, így kevésbé sikerült elérnem a dolgozat megírása előtt kitűzött célomat. Az időbeli változékonyság megmutatásához hosszabb vizsgálódási idő szükséges. Úgy vélem, érdekes lett volna, az adatközlőktől egy év múlva ismét szavakat gyűjteni a ‘jó, kiváló’ jelentésben használt szavakra. Vélhetőleg nem fedte volna le teljes mértékben egymást a két, kölünböző időpontban gyűjtött szómennyiség. Ezáltal valószínűleg megmutatható lett volna, hogy bizonyos csoporton belül milyen gyakran cserélnek le egy-egy kifejezést. Mindez azonban kiindulópontul szolgálhat egy másik szakdolgozat elkészítéséhez.

Mindezek ellenére úgy érzem, mindenki számára érdekes lehet az általam összegyűjtött szómennyiség, melyekkel ugyanazt a jelentéstartalmat kívánjuk kifejezni beszédünk során. Összességében elértem a dolgozat folyamán kitűzött célom, hiszen választ kaptam kérdéseimre.

Rámutatva a szleng hétköznapiságára, úgy vélem, sikerült bebizonyítanom, hogy a mindennapi életben elengedhetetlen, hogy olykor „utazásokat” tegyünk szavaink világába időben és térben egyaránt.

IX. Néhány szó a szótár használatához

Az alábbi szótárat a saját gyűjtésem alapján készítettem el. A szavakat ABC sorrendbe rendeztem. A címszó adatai a szócikekkben találhatóak. A címszó után szerepel az adott szó szófaji besorolása (melléknév, főnév, ige), majd a használat éve. Ezután található tilde (~), amennyiben a szó a szócikkben megadott formában szerepel, ezt követően pedig az alakváltozat (ha van ilyen az adott szónak). Ezt követi a szó stílusértéke, valamint a használók megjelölése (diákok, egyetemisták által használt szavak). A használat helye zárójelben található, mindig a jelentés megadása után. A szavak etimológiáját szögletes zárójelben adtam meg.

A továbbiakban közlöm a szótárban használt rövidítésjegyzéket.

X. Rövidítések a szótárban

ang.	Angol
ném.	Német
ol.	Olasz
cig.	Cigány
héb.	Héber
lat.	Latin
fn	főnév
mn	melléknév
ige	ige
ritk	ritka
gyak	gyakori
ált	általános
seml	semleges
tréf	tréfás
durva	durva, bántó

HBM	Hajdú-Bihar megye
Db	Debrecen
Pl	Püspökladány
Su	Sárrétudvari
Nr	Nagyrábé
Báránd	Báránd
Nye	Nyíregyháza
Bp	Budapest
Sze	Szeged
Egy	Egyetemisták/főiskolások által használt szavak
Diák	Diák
Kat	Katonai
Tolv	Tolvajnyelvi

<	egy szó keletkezésének egyes lépéseit jelzi
~	a címszó változatlan alakját helyettesítő jel
’ ’	egy szó jelentése
[ ]	egy szó etimológiája
( )	egy szó használatának helye

XI. Szótár

A, Á

állat fn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó dolog. (HBM) [< *állati (jó)*].

ász mn és fn 2009: ~ *seml* Jó, kiváló, legjobb. (HBM). [< *ász* 'a legtöbbet érő kártyalap'].

B

baba mn és fn 2009: ~ *biz* Tetszetős, nagyon jó (nő). (HBM, Bp).

baró mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, divatos. (HBM, Bp, Sze). [cig. *baro* 'nagy'].

baromi mn 2009: ~ *gyak* Kitűnő, nagyon jó. (HBM). [< *baromi (jó)*].

batár mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, remek. (Bb).

becsúszik a sportszelet 2009: ~ *biz* Nagyon jó, kitűnő, tetszetős. (Bp).

belevaló mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, tetszetős. (Pl).

besírsz ige 2009: ~ Nagyon jó valami, tetszetős. pl. Annyira jó, hogy besírsz tőle! (Bp).

beszarsz-behugyozol ige 2009: ~ *durva* Nagyon jó valami, tetszetős. pl. Annyira jó, hogy beszarsz-behugyozol tőle! (Bp).

bitang mn és fn 2009: ~ *bitangos Diák* Kiváló, remek dolog. (Pl).

brutális mn 2009: ~ *brutál biz* Nagyon jó. (HBM).

C, Cs

cuki mn 2009: ~ *biz Egy* Nagyon jó, aranyos. (HBM, Bp, Db).

csocsesz mn 2009: ~ *csácsesz Tolv Egy* Nagyon jó. (Bp). [< cig. *csácso*'*igaz, jó*'].

csúcs mn és fn 2009: ~ *gyak* Jó, remek dolog, vagy ember. (HBM).

csúcsszuper mn 2009: ~ Jó, remek. (Bp, Pl.).

D

dögös mn és fn 2009: ~ *biz* Jó, remek dolog, csinos lány. (Pl).

dzsukár mn és fn 2009: ~ Nagyon jó, szép (nő). (HBM, Bp). [< cig. *sukár* 'szép'].

dzsukel mn 2009: ~ Nagyon jó, szép (nő). [vö. *dzsukár*].

E

Ezt 5 pontra értékelem. 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, remek, megfelelő. (Sze). [< Tv műsor*: Hal a tortán*].

F

fain mn 2009: ~ *fáin gyak* Jó, remek, becsületes, megbízható. [< ném. *fein* ’finom’, cig. *fajin* ‘tetszetős’, ang. *fine* ’jó, kitűnő, nagyszerű’].

fajentos mn 2009: ~ Jó, remek, nagyszerű. (Pl). [vö. *fain*].

faja mn 2009: ~ Jó, remek, nagyszerű. (HBM, Nye, Mn). [vö. *fain*].

fantasztikus mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, kitűnő. (HBM). [< *fantasztikusan jó*].

fanti mn 2009: ~ Remek, nagyszerű. (Db). [<*fantasztikus*].

fantörpikus mn 2009: ~ Remek, nagyszerű, kiváló. (HBM). [< *fantasztikus*].

fasza mn 2009: ~ *gyak durva* Nagyon jó, rendben van, hibátlan. (HBM, Bp). [< *fasza jó*].

faszarántos mn 2009: ~ Nagyon jó, kiváló, hibátlan. (Bp). [vö. *fasza*].

fenomenális mn 2009: ~ *Egy* Kitűnő, nagyszerű, remek. (Pl).

fitti mn 2009: ~ *biz* Jó, remek, (Bp).

fílinges mn 2009: ~ *feilinges Egy* Jó, nagyon jó, kiváló. (Nr). [< ang. *feel* ’érzék, érzet’].

fless mn 2009: ~ *flash* Nagyon jó, remek. (Bp). [< ang. *flash* ‘fényűző, feltűnő’].

flott mn 2009: ~ *ritk* Nagyon jó, precíz. (Sze).

főfless mn 2009: ~ *főflash* Nagyon jó, remek. (Db). [< ang. *flash* ‘fényűző, feltűnő’].

frankó mn 2009: ~ *gyak* Jó, igaz. pl. Megmondom a frankót! (HBM, Bp, Sze). [< argó ’remek, pompás, igazi, valódi’, ném. ? *frank* ’szabad’, ol. *franco* ’szabad, őszinte, nyíltszívű, egyenes lelkű’].

full mn 2009: ~ Nagyon jó, hihetetlenül jó, teljes, hiánytalan. (HBM, Bp). [< ang. *full* ‘bőséges, hiánytalan, teljes’].

full durva mn 2009: ~ Nagyon jó, hihetetlenül jó. (Db).

fullos mn 2009: ~ Nagyon jó, hihetetlenül jó, teljes, hiánytalan. (HBM, Bp).

G, Gy

gamma mn és fn 2009: ~ Nagyon jó (dolog), csinos nő. (Bp).

gammalézer mn és fn 2009: ~ Nagyon jó dolog. (Bp).

gecijó mn 2009: ~ *durva* Nagyon jó, remek. (Bp).

gúd mn 2009: ~ *good* Jó, kiváló, kitűnő, remek. (HBM). [< ang. *good* 'jó, szép, kitűnő'].

gut mn 2009: ~ *gyak* Jó, kiváló. (HBM). [< ném. *gut* 'jó'].

gyári mn 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, eredeti, kitűnő. (Bp).

H

haláli mn 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, aranyos, tetszetős. (Su).

hát ez odaver 2009: ~ Kitűnő, remek, tetszetős. (Db).

helómivan 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, remek, tetszetős. (Pl).

hipi-szupi mn 2009: ~ *biz* Nagyon jó. (Nye). [< hiper-szuper].

hóttuti mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, remek, kiváló. (Pl).

I

istencsászár mn 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, kiváló. (Bp).

isteni mn 2009: ~ Nagyon jó, remek, finom. (HBM).

J

jee mn 2009: ~ *Egy* Jó, megfelelő. (Pl).

jessz mn 2009: ~ *yes Diák* Jó, megfelelő, rendben. (Pl). [< ang. *yes* 'igen'].

jó anyag mn *Egy* 2009: ~ Jó, kiváló, csinos lány. (Pl).

jó fajta mn és fn 2009: ~ Jó, remek, csinos lány. (Nr).

jó féle mn és fn 2009: ~ Jó, remek, csinos lány. (HBM, Bp).

Just do it. 2009: ~ *Diák* Jó, kiváló. (Sze). [< reklám].

K

kafa mn 2009: ~ *gyak* Jó, tetszetős. (HBM, Bp). [vö. *klafa*].

kajak mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek. (HBM). [< *kajakra jó*].

karaj mn 2009: ~ *karéj* Nagyon jó, kiváló. (Mn).

karalábé mn 2009: ~ *Diák* Jó, megfelelő. (Pl).

kemény mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó. (HBM, Bp).

king *mn* 2009: ~ Nagyon jó, szuper. (Pl). [< ang. *king* 'király'].

király mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek, tökéletes. (HBM, Bp, Mn).

királyság mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek (állapot). pl. Királyság van! (Pl).

kircsi mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek, tökéletes. (HBM). [< *király*].

kircsi-mircsi mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek. (Nye). [< *király*].

klafa mn 2009: ~ Jó, remek. (Bp, Sze). [< argó 'szép, kiváló'].

komoly mn 2009: ~ Jó, tetszetős, vagány. (HBM, Bp).

kóser mn 2009: ~ *Tolv Egy* Jó, remek, megfelelő. (Bp). [< héb. *kóser* 'tiszta, egyenes, helyes,szép, jó elsőrangú'].

kurva jó 2009: ~ *durva* Kitűnő, nagyon jó. (HBM).

kúl mn 2009: ~ *cool gyak* Nagyon jó, rendkívüli. (HBM). [< ang. *cool* 'dögös'].

L

lácsi mn 2009: ~ *Tolv Egy* Jó, remek. (Pl). [< cig. *lacso* 'jó'].

lézer mn és fn 2009: ~ Nagyon jó, remek, kitűnő dolog. (Bp).

M

májer mn és fn 2009: ~ *Egy* Jó, nagyon jó, vagány ember. (Bp).

mekkora fincsi 2009: ~ *biz* Nagyon jó, remek, finom. (Db).

megőrülsz ige 2009: ~ Nagyon jó, remek, kiváló. pl. Annyira jó, hogy megőrülsz tőle! (Bp).

menő mn és fn 2009: ~ Nagyon jó, divatos, vagány ember. (HBM).

N

nagyon állat mn 2009: ~ Nagyon jó, remek dolog. (Bp). [vö. *állat*].

nagyon baba mn 2009: ~ Tetszetős, nagyon jó (nő). (Su).

nagyon beton mn 2009: ~ Nagyon jó, remek, kitűnő. (Db).

nagyon debil mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, remek. (Pl).

nagyon fless mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, remek. (Pl). [< ang. *flash* 'fényűző, feltűnő'].

nagyon hepi mn 2009: ~ *happy Egy* Nagyon jó. (Su). [< ang. *happy* 'boldog'].

nagyon kemény mn Jó, remek, kiváló. (Db).

nagyon komoly mn 2009: ~ Jó, remek, kiváló. (Db, Bp)

nagyon nagy 2009: ~ Jó, remek, kiváló. (Su).

nagyon ott van mn 2009: ~ Nagyon jó. (HBM).

nagyon tuti 2009: ~ Nagyon jó, remek. (Su).

nagyon tutkó 2009: ~ Nagyon jó, remek. (Su).

námbör van 2009: ~ *No.1 Egy* (Bp). [< ang. *number one* 'egy, első'].

nem gyenge 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, remek. (Hb).

nem semmi 2009: ~ Nagyon jó, remek. (Su).

négyes mn 2009: ~ *Egy* Jó, elfogadható. (Db).

O

odabasz ige 2009: ~ *gyak durva* Nagyon jó, kitűnő. (HBM, Bp).

odabaszós mn 2009: ~ *durva* Nagyon jó, kitűnő. (Db).

oké mn 2009: ~ *gyak* Jó, elmegy, rendben. (HBM).

oké dzsoké mn 2009: ~ Jó, remek, rendben. (Su).

okés mn 2009: ~ *okésos* Jó, remek, rendben. (HBM).

osztó mn 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, tetszetős. (Hb).

ott van mn és fn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó valami vagy valaki. (HBM, Bp).

ott van a szeren mn 2009: ~ Nagyon jó, tetszetős. (HBM, Bp).

P

pálya mn 2009: ~ Nagyon jó, remek. (Bp).

penge mn és fn 2009: ~ *Kat* Jó, remek, tökéletes, kiemelkedő képességű ember. (HBM).

perfekt mn 2009: ~ Nagyon jó, tökéletes. (Báránd). [< ang. *perfect* 'hibátlan, teljes, tökéletes'].

pipec mn és fn 2009: ~ *pöpec* Jó, nagyszerű, kiváló, csinos, szép, jó minőségű, első osztályú dolog. (HBM).

piszok jó mn 2009: ~ Nagyon jó. (Su). [< *piszkosul jó*].

pompás mn 2009: ~ Nagyon jó, remek, tökéletes. (Pl).

pozitív mn 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, kiváló. (Db.)

pöpec mn és fn 2009: ~ *biz* Jó, nagyszerű, kiváló, csinos, szép, jó minőségű, első osztályú dolog. (HBM). [vö. *pipec*].

príma mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, megfelelő. (HBM). [< ?ang. prim 'csinos'].

profi mn és fn 2009: ~ Nagyon jó, remek, szakember. (Pl). [lat. *profession*

‘bejelentés, nyilvános bevallás’, ang. *professional* ‘hivatásos, szakember, szakértő’].

R

raj mn 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, kiváló. (Nye). [< francia *roi* ‘király’; cig. *ráj* ‘úr’].

rendes mn 2009: ~ Jó, megfelelő. (Bp).

rohadt jó mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, kiváló, remek. (Pl).

roppant remek mn 2009: ~ Nagyon jó, kiváló. (Pl).

S, Sz

sehr gut mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó. (Pl). [< ném. *sehr gut* ‘nagyon jó’].

sima mn 2009: ~ Egy Jó, kiváló, remek, hibátlan. (Db).

sirály mn 2009: ~ *gyak* Kiváló, nagyszerű. (HBM, Bp). [< király].

sukár mn és fn 2009: ~ *Diák* Jó, szép (nő). (HBM). [< cig. *sukár* ‘szép’].

süti mn 2009: ~ Nagyon jó, remek. (Db).

szuper mn 2009: ~ *szuper jó gyak* Nagyon jó, remek, fantasztikus. (HBM, Bp, Sze). [< ang. *super* ?‘extra, óriási, klassz’].

szupcsi mn 2009: ~ Nagyon jó, remek, fantasztikus. (HBM). [< *szuper*].

szupi mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek, fantasztikus. (HBM). [< *szuper*].

T

tiszta májer mn 2009: ~ *máyer* Nagyon jó, remek. (Db).

tök állat mn 2009: ~ *tökállat tréf Egy* Nagyon jó, kiváló, tetszetős. (Bp).

tök jó mn 2009: ~ *gyak biz* Nagyon jó. (HBM, Bp).

tök kafa mn 2009: ~ Nagyon jó, tetszetős. (Pl). [vö. *klafa*].

tökély mn 2009: ~ *Egy* Jó, remek, kiváló. (Pl). [< tökéletes].

tuti mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, remek, tökéletes. (HBM, Bp). [< ol. *tutti ‘mindenki’; tutto* ‘tökéletes’].

tutifit mn 2009: ~ Nagyon jó, remek, tökéletes. (Pl). [vö. *tuti*].

tutifrankó 2009: ~ Nagyon jó, remek, tökéletes. (HBM). [vö. *tuti*].

tutix 2009: ~ *Egy* Nagyon jó, remek, tökéletes. (Nye). [vö. *tuti*].

tutkerály 2009: ~ Nagyon jó, remek, tökéletes. (HBM). [vö. *tuti*].

tutkó mn 2009: ~ *tutkós gyak* Nagyon jó, remek, tökéletes. (HBM, Bp). [vö. *tuti*].

Ü

über mn 2009: ~ Nagyon jó, remek, kiváló. (Su). [< ném *über* 'teljesen, nagyon'].

über fasza mn 2009: ~~ Nagyon jó, remek, kiváló. (Hsz). [< ném *über* 'teljesen, nagyon'].

übermaszter mn 2009: ~ *übermaster Diák* Nagyon jó, remek, kiváló. (Pl). [< ném *über* 'teljesen, nagyon' ang. *master* 'főnök, mester'].

ütős mn 2009: ~ Kiváló, remek, hatásos. (HBM, Bp).

V

vagány mn 2009: ~ *biz* Jó, remek, tetszetős. (HBM, Bp).

vagesz mn 2009: ~ *biz* Jó, remek, tetszetős. (HBM). [vö. *vagány*].

veri gúd mn 2009: ~ *very good* Jó, kiváló, kitűnő, remek. (Pl). [<ang. *very* 'nagyon', ang. *good* 'jó, szép, kitűnő'].

W

watta mn 2009: ~ *Diák* Jó, nagyon jó. (Pl).

Zs

zsír mn 2009: ~ *gyak* Nagyon jó, kitűnő. (HBM, Bp).

zsírci mn 2009: ~ Nagyon jó, kitűnő. (HBM). [< zsír].

zsírkirály mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, kitűnő. (Pl).

zsírkirályság mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, kitűnő. (Pl).

zsírkutya mn 2009: ~ *tréf* Nagyon jó, kitűnő. (Bp).

zsírosbödön mn 2009: ~ *Diák* Nagyon jó, kitűnő. (Pl).

zsírpálca mn 2009: ~ *tréf* Nagyon jó, kitűnő. (Bp).

zsírzsák mn 2009: ~ *tréf* Nagyon jó, kitűnő. (Bp).

zsivány mn 2009: ~ Jó, remek, kitűnő. (Db).

XII. Irodalom

📖 ALLEN, I.L: *Szleng-szociológia,* In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999.

📖 BAJNER MÁRIA: *Egymás nemében*, Gondolat Kiadó. Budapest. 2007.

📖 BALÁZS GÉZA: *A szinonímia antropológiai nézőpontból*, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I. In.: A szinonimitásról, Tinta Könyvkiadó, 1998: 20-5

📖 BÁRDOSI VILMOS- KISS GÁBOR: *Közmondások*, Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2005.

📖 BORBÁS GABRIELLA DÓRA: *A szinonimitás elméleti szempontból*, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I. In.: A szinonimitásról, Tinta Könyvkiadó, 1998: 44-50

📖 BOROSS JÓZSEF-SZŰTS LÁSZLÓ: *Megszólal az alvilág, (A mai Magyar argó kisszótára)*, Idegenforgalmi, Propaganda- és Kiadóvállalat, 1990.

📖 CSERESNYÉSI LÁSZLÓ: *A genolektus (genderlect) elméletéhez*. In: Uő. Nyelvek és stratégiák (avagy a nyelv antropológiája). Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2004.

📖 DUMAS, BETHANY K.-LIGHTER, JONATHAN: *Nyelvészeknek való-e a szleng szó?* In: A szlengkutatás 111 éve. Szerk.: VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. Debrecen, 2002.

📖 D.W.M: *Szleng*, In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999.

📖 EBLE, CONNIE: *A szleng meghatározásáról*, In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999.

📖 EBLE, CONNIE: *A szleng*, In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999.

📖 FAZAKAS ISTVÁN: *Jasszok, zsarók, cafkavágók*, Fekete sas Kiadó, Budapest. 1991.

📖 FLEXNER, STUART BERG: Előszó Az amerikai szleng szótárá”-hoz In. A szlengkutatás 111 éve. Szerk.: VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. Debrecen, 2002. 141-159

📖 FORSSKAHL, MONA: In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999.

📖 HELLE ELEONÓRA: *A debreceni diáknyelv szótára* (Szakdolgozat). Debrecen. 1992. forrás: http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/szakdolg/helle_n.htm

📖 HOFFMANN OTTÓ: *Mini-tini-szótár (A mai magyar diáknyelv szinonimaszótára),* Pécs, 1996.

📖 JELISZTRATOV, VLAGYIMIR: *Szleng és kultúra*, Kossuth Egyetemi Kiadó Debrecen, 1998.

📖 KARDOS TAMÁS-SZŰTS LÁSZLÓ: *Diáksóder*, *(Hogyan beszél a mai ifjúság?),* Budapest, 1995.

📖 KIS TAMÁS: *A magyar katonai szleng szótára* (1980–1990). (A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 60. sz.) Debrecen. 1991.

📖 KIS TAMÁS: Bakaduma. *A mai magyar katonai szleng szótára.* Budapest. 1992.

📖 KIS TAMÁS: *A magyar szlengkutatás bibliográfiája.* A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 68. sz. Debrecen. 1996.

📖 KIS TAMÁS: *Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához.* In: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerk. KIS TAMÁS. (Szlengkutatás 1 sz.) Debrecen. 1997.

📖 KIS TAMÁS (2006): *Nyelvi univerzálé-e a szleng?*
forrás: http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/tanulmanyok/szluniv_hun.htm

📖 KISS KÁROLY: A mai magyar tolvajnyelv, Kiadta: BM Tanulmányi és Módszertani Osztály 1963.

📖 KLIMES, LUMÍR: *Kísérlet a szociolektusok kvantitatív elemzésére,* In.: A szlengkutatás 111 éve. Szerk.: VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. Debrecen, 2002.

📖 KÖVECSES ZOLTÁN: *Az amerikai szleng*, In: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerk. KIS TAMÁS. (Szlengkutatás 1 sz.) Debrecen. 1997.

📖 KÖVECSES ZOLTÁN: *Magyar szleng-szótár,* Akadémiai Kiadó, Budapest. 1998.

📖 LIELI MARIANN: *Szóalkotásmódok a finn szlengben* (Szakdolgozat). Debrecen.1996.

forrás: http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/szakdolg/lieli_m.htm

📖 NAHKOLA, KARI-SAANILAHTI, MARJA: *A finn szleng mint nyelvi és szociális jelenség.* In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999.

📖 NÁDASDY ÁDÁM: *Egy nyelvtani kacsintás*, Magyar Narancs, 2000/11/23: 40

📖 PARAPATICS ANDREA: *Szlengszótár. (A mai magyar szleng 2000 szava és kifejezése fogalomköri szinonimamutatóval).*Az Ékesszólás Kiskönyvtára 6. Budapest, 2008.

📖 PARTRIDGE, ERIC, *Szleng*: In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999. 213-218

📖 PARTRIDGE, ERIC, *A szleng ma és tegnap*: In. A szlengkutatás 111 éve. Szerk.: VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. Debrecen, 2002. 17-26

📖 PÉTER MIHÁLY: *Szleng és költő nyelvhasználat*: In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999. 13-22

📖 PÉTER MIHÁLY: *„Húsz év múlva" Régebbi és újabb gondolatok a szlengről*: In. Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk.: FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. Debrecen, 1999. 25-38

📖 REMÉNYI ANDREA ÁGNES: *Nyelv és társadalmi nem*. Replika, 45-46. szám, 2001. 153-161

📖 ROBERTS, PAUL: *A szleng és rokonai*: In. A szlengkutatás 111 éve. Szerk.: VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. Debrecen, 2002. 131-140

📖 RÓNAKY EDIT: *Hogyan beszél ma az ifjúság?* (1995)
forrás: http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/ronaky/re_tart.htm

📖 SZABÓ EDINA: *A magyar börtönszleng szótára*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 2008.

📖 SZATHMÁRI ISTVÁN: A magyar irodalmi nyelv és stílus kérdései. Kodolányi füzetek 9. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2001. 1041. 8–9

📖 SZIRMAY ISTVÁN: *A magyar tolvajnyelv szótára,* Béta Irodalmi Részvénytársaság Kiadása, Budapest. 1924.

📖 SZIKSZAINÉ NAGY IRMA: *A diákszleng metaforái az „elégtelen"-re*. In: A metafora grammatikája és stilisztikája. Szerk. KEMÉNY GÁBOR. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához X.). Budapest. 2001. 273–80

📖 SZILÁGYI MÁRTON: *A szleng és határai*, Élet és Irodalom 43/12 (1999. március 26.): 12. forrás: http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/egyeb/es02.htm

📖 TÍMÁR GYÖRGY-FAZAKAS ISTVÁN: *Szleng-szó-szedet,* Fekete sas Könyvkiadó, Budapest. 2003.

📖 TÓTFALUSI ISTVÁN: *Színes szinonimatár*, Anno Kiadó, Budapest. 1997.

Internetes források:

💻 http://www.matud.iif.hu/2009/09mar/03.htm

- http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Szinonímia
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Szleng